

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Kočka jako postava ve vybraných dílech
současné japonské literatury**

Cat as a Character in Selected Works of
Contemporary Japanese Literature

Vypracovala: Petra Paličková

Vedoucí práce: Mgr. Sylva Martinásková, Ph.D.

OLOMOUC 2022

Čestně prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením Mgr. Sylvy Martináskové, Ph.D. a uvedla všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne 2. 5. 2022

.....

podpis

Poděkování

Chtěla bych zde poděkovat Mgr. Sylvě Martináskové, Ph.D. za ochotu, čas a cenné rady, které mé práci věnovala.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá pojetím kočky jako literární postavy ve vybraných dílech současné japonské literatury, a sice v dílech *Kafka na pobřeží* (Haruki Murakami), *Kočičí host* (Takaši Hiraide) a *Kočka na cestách* (Hiro Arikawa). Cílem této práce je zjistit, zda se jednotlivá pojetí kočičích postav i přes tematickou odlišnost vybraných děl v něčem podobají či převážně odlišují. Díla jsou porovnána na základě analýzy jejich kočičích postav zaměřené na to, jak autoři kočičí postavu pojmají, tedy jak kočičí postavy vytváří, jaké rysy jim přisuzují a jakou funkci v narativu jim udělují.

Počet stran: 62

Počet znaků: 122 302

Počet titulů použité literatury: 44

Klíčové pojmy: japonská literatura, Haruki Murakami, Takaši Hiraide, Hiro Arikawa, kočky, kočičí postavy

Osnova

Ediční poznámka.....	6
Úvod.....	7
1. Označení <i>literární postava</i>	10
2. <i>Kafka na pobřeží</i>	14
2.1 Haruki Murakami a jeho tvorba	14
2.2 Kočičí postavy v díle <i>Kafka na pobřeží</i>	16
2.2.1 Kocour Ócuka.....	18
2.2.2 Kočka Mimi.....	20
2.2.3 Ostatní kočky.....	22
3. <i>Kočičí Host</i>	25
3.1 Takaši Hiraide a jeho tvorba	25
3.2 Kočičí postavy v díle <i>Kočičí host</i>	27
3.2.1 Kočka Čibi.....	28
3.2.2 Kočka Sestřička	32
3.2.3 Ostatní kočky.....	33
4. <i>Kočka na cestách</i>	35
4.1 Hiro Arikawa a její tvorba.....	35
4.2 Kočičí postavy v díle <i>Kočka na cestách</i>	36
4.2.1 Kocour Nana.....	39
4.2.2 Kocour Hači.....	45
4.2.3 Ostatní kočky.....	46
5. Srovnání.....	49
Závěr	55
Summary.....	57
Bibliografie	58

Ediční poznámka

K přepisu japonských výrazů, jmen a zdrojů je v této práci použita česká transkripce, původní anglická transkripce je ponechána pouze u cizojazyčných zdrojů. Japonská jména jsou zapisována v českém pořadí jmen, tedy vlastní jméno – příjmení. Ženská příjmení nejsou přechylována. Jména postav se skloňují dle pravidel českého pravopisu a pohlaví dané postavy (kocour Nana je skloňován dle vzoru „předseda“ apod.). Při představování autorů a jejich tvorby jsou názvy děl zapsány v českém překladu a jejich původní japonský zápis a česká transkripce jsou uvedeny v závorce, např. *Kočiči host* (猫の客, *Neko no kjaku*). U děl, která dosud nebyla vydána v češtině, se jedná o vlastní překlad autorky práce. Pokud není uvedeno jinak, překlady citací jsou též vlastními překlady autorky práce.

Úvod

Kočky lze považovat za nedílnou součást japonské kultury, ve které jsou jim věnovány tradiční svatyně i moderní kavárny, a rovněž za důležitou složku japonské lidové slovesnosti a literatury. Zmínka o kočce je zapsána například již v deníku císaře Udy z konce 9. století.¹ Od 10. století postavení koček nabylo na prestiži a kočky byly oblíbenými mazlíčky vyšší šlechty a císařské rodiny. Tuto skutečnost lze pozorovat například v deníku Fudžiwary no Sanesukeho, který zapsal, že na počest rodící kočky byl uspořádán ceremoniál.² Ve stejném století ve svých zápiscích zachycuje dvorní dáma Sei Šónagon příhodu kočky a služky u císařského dvora. Je patrné, že s kočkami bylo zacházeno s úctou.

Kočka, která patřila do paláce, byla udělena hodnost páté třídy a jmenovala se Slečna dáma. Byla velmi roztomilá a oblíbená u Jeho Veličenstva. Jednou si šla lehnout na verandu a slečna Uma, která ji měla na starosti, na ni zavolala: „To se přece nehodí! Račte dovnitř.“ Ale kočka zřejmě spala na sluníčku dál.³

Postupem času, zřejmě od 12. století, se kočky natolik rozšířily, že se z nich stali běžní obyvatelé japonských ostrovů, a spolu s tím začalo vznikat množství pověr a příběhů, které kočkám přisuzovaly magickou moc.⁴ Tradovalo se, že kočky dokáží změnit svou podobu v člověka a že zejména ze starých koček se stávají nejpodlejší stvoření *jókai*.⁵ Existuje bezpočet strašidelných, krvavých *kaidanů* a jiných příběhů, které se těmito pověrami inspirují. Kočky v nich často vystupují jako pomstychtivá, krutá zvířata, která nezapomínají špatné zacházení, nebo jako chladnokrevní zabijáci. Zřejmě nejznámější příběh je o *daimjóvi* Nabešimovi, kterému se kočka pomstila za zavraždění

¹ DAVISSON, Zack. Japan's Love-Hate Relationship With Cats. In: *Smithsonian Magazine* [online]. Smithsonian Magazine, 2020. [cit. 20.4.2022].

² AMBORS, Barbara. *Bones of contention: animals and religion in contemporary Japan*. USA: University of Hawai'i Press, 2012, s. 3.

³ Sei Šónagon. Důvěrné sešity. Přeložil NOVÁK, Miroslav. In: *Zápisky z volných chvil*. Přeložili NOVÁK, Miroslav a Petr GEISLER. Praha: Odeon, 1984, s. 17.

⁴ DAVISSON.

⁵ Svou podobu oproti liškám a jezevcům měnily permanentně a často se z nich stávaly krásné ženy. ANESAKI Masaharu. Japanese. In: FERGUSON, John Calvin, Masaharu ANESAKI. *The Mythology of all races Volume VIII: Chinese, Japanese*, s. 327. *Jókai* je nadpřirozené stvoření či příšera objevující se v japonském folkloru, specifickým označením pro kočky je též *kaibjó*. Patří mezi ně například dvouocasé kočky *nekomata* či kočičí stvoření *bakeneko*, ale také známá hodná *maneki neko*, kočka přitahující zákazníky a štěstí, která je často zpodobňována jako soška třibarevné kočky se zdvihnutou (mávající) packou. FOSTER, Michael Dylan. *The Book of Yokai: Mysterious Creatures of Japanese Folklore*. Oakland: University of California Press, 2015, s. 5., s. 213–214. Také viz DAVISSON.

jejího majitele.⁶ Další příběh je například o samurajovi, jenž si domů přinesl hnědou kočku s narůžovělou srstí, tedy s nejzlověstnějším zabarvením, načež kočka zavraždila samurajovu matku a vzala na sebe její podobu, aniž by si toho samuraj všiml.⁷ Na druhou stranu se také objevují kočky dobromyslné, které využívají své moci, aby lidem pomohly nebo se odvděčily – v příběhu o vzniku tance *okesa* se kočka slituje nad starým, chudým párem a proměnou v gejšu pro ně začne vydělávat tancem peníze.⁸

V literárních dílech se kočka začala postupně objevovat nejen jako zmínka nebo kočičí démon. Dvě, pro literární kočky důležitá, díla byla vydána v první polovině 20. století. V letech 1905–1906 napsal Soseki Nacume dílo *Jsem kocour* (吾輩は猫である, *Wagahai wa neko de aru*), které do světa japonské literatury přineslo kočičího protagonistu, a zároveň i vypravěče, neboť je psáno přímo z pohledu kočky. O tři desetiletí později Džun'ičiró Tanizaki vydal knihu *Kočka, Šózó a dvě ženy* (猫と庄造と二人のをんな, *Neko to Šózó to futari no onna*, 1937), ve které kočka vystupuje jako oblíbený mazlíček majitele, jehož náklonost ke kočce ničí jeho vztahy s ostatními členy domácnosti.

V 80. letech 20. století na japonskou literární scénu vstoupil Haruki Murakami, autor charakteristický užíváním koček v mnoha svých dílech. Jeho dílo *Kafka na pobřeží* (海辺のカフカ, *Umibe no Kafuka*, 2003) je v této práci rozebíráno. Na přelomu tisíciletí vyšlo další zvolené dílo, a sice *Kočičí host* (猫の客, *Neko no kjaku*, 2001) básníka a spisovatele Takašiho Hiraideho, a o několik let později Hiro Arikawa sepsala knihu *Kočka na cestách* (旅猫レポート, *Tabineko ripóto*, 2015), která odkazuje na více než sto let starého Sosekiho kočičího vypravěče.

Pojetí koček v japonském prostředí za několik staletí prošlo četnými změnami. Kočky byly považovány za urozené mazlíčky a poté vyobrazovány jako nebezpečná stvoření. Také jednotliví spisovatelé pojímali kočky ve svých dílech velmi rozdílně.

⁶ FOSTER, Michael Dylan. *The Book of Yokai: Mysterious Creatures of Japanese Folklore*, s. 214. Srov. BARTHELL, William. Nabeshima Disturbance. In: *Sengoku Jidai* [online]. Barthell, 2020–21©. [cit. 19.4.2022].

⁷ ANESAKI, s. 327–328.

⁸ DORSON, Richard M. Folklore Research in Japan. *The Journal of American Folklore*, 1961, 74 (294), s. 10.

Kočky tedy v každém z pojetí zastávají jinou funkci a pravděpodobně se liší i způsoby, jakými každý autor vytváří jejich podstatu, a rysy, které jim přisuzuje.

Cílem této bakalářské práce je za pomoci analýzy textu a jeho interpretace porovnat pojetí koček jako literárních postav ve vybraných dílech současné japonské literatury a zjistit, zda jsou si v něčem podobná. K tomuto účelu byla vybrána tři díla, která byla vydána a přeložena do češtiny v posledních dvou desetiletích. Jedná se o výše zmíněné romány *Kafka na pobřeží* (2003, česky 2017) z pera Harukiho Murakamiho, *Kočičí host* (2001, česky 2016) od Takašiho Hiraideho a *Kočka na cestách* (2015, česky 2020) autorky Hiro Arikawy.

V první kapitole se za pomoci relevantních odborných publikací krátce vyjádřím k problematice označování koček a celkově zvířat jako literárních postav, a také vymezím prvky, na které se budu při charakterizování kočičích postav zaměřovat.

Ve druhé až čtvrté kapitole se budu věnovat analýze jednotlivých děl. Nejprve stručně představím autora zvoleného díla a jeho styl tvorby. Pokud to bude možné, nastíním i autorovu možnou motivaci, která ho vede k zapojení kočičí postavy v jeho díle či tvorbě celkově. Následně uvedu vybrané dílo, stručně shrnu jeho děj, a krátce popíši případné postavy, které mají s těmi kočičími souvislost. Poté analyzuji jednotlivé kočičí postavy, přičemž se kromě jejich charakterizace budu soustředit i na způsoby, kterými autor vytváří jejich kočičí podstatu, a antropomorfní rysy, jež jim přisuzuje za účelem vytvoření jejich osobnosti.

V páté kapitole na základě předcházející analýzy přistoupím k porovnání pojetí koček ve vybraných dílech. Za účelem zjištění podobností a odlišností nejprve popíši funkce postav koček v jednotlivých dílech a dále se zaměřím na prostředky, kterými autor kočičí postavy vykresluje – jak tvoří jejich osobnost a kočičí podstatu.

Na konci druhé až páté kapitoly bude odděleně od předcházejícího textu stát shrnutí dané kapitoly. Analýza jednotlivých děl a jejich kočičích postav je částečně založena na mé vlastní interpretaci.

1. Označení literární postava

Protože se tato práce nezabývá běžnými lidskými postavami, nýbrž postavami kočičími, mohlo by označení *postava* být nepřesné až zavádějící. Stručně proto popíši, jaký element v narativu je označován pojmem *postava* a proč by tak mohly být nazývány i kočky rozebírané v této práci, přičemž nastíním i jejich další možná označení.

Literární postava může být obecně chápána jako pojem odkazující k účastníkovi příběhu, jímž se stává „všeobecně každý fiktivní subjekt (...) vystupující v literárním díle“, ⁹ který zastává „roli v tematickém, symbolickém či jiném uskupení textu a příběhu“¹⁰ a který „způsobuj[e], že se věci v příběhu dějí“.¹¹

Užíváním pojmů, jako jsou *účastník* či *fiktivní subjekt*, je v terminologii kladen důraz na odlišení literární postavy od skutečného člověka – „bytosti“¹² nebo „osoby“.¹³ Podle Bal je o postavách nutno uvažovat jako o něčem, co se lidem pouze podobá (např. svou osobností nebo svým chováním), ale ve skutečnosti není reálné, a proto by se na ně mělo pohlížet s odstupem.¹⁴ Postavy a jejich osobnost jsou totiž tvořeny pouze tím, co je možné se o nich dočíst, a na rozdíl od skutečných lidí jsou neúplné.¹⁵ Proto například vytváření definic postav z již „hotových teorií psychologie a psychoanalýzy“¹⁶ vymezení postavy zjednodušuje a není výstižné.

Jak bylo naznačeno, předlohou pro literární postavy jsou především lidské bytosti. Bal píše, že slovem *postava* označuje vypravěčem blíže specifikované „antropomorfní figury“,¹⁷ které lidskou bytost pouze připomínají. Ve slovníku *Průvodce literárním dílem* je *postava* chápána jako „obraz člověka“,¹⁸ a dále popsána, že „může zobrazovat

⁹ KÖNIGSMARK, Václav. *Postava*. In: VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 286.

¹⁰ JANNIDIS, Fotis. *Character*. In: HÜHN, Peter, MEISTER, John Christoph, PIER, John, SCHMIND, Wolf (eds.). *Handbook of Narratology* [online]. 2. vyd. Berlin/Boston: De Gruyter, 2014, 30–45, s. 31.

¹¹ ABBOTT, H. Porter. *The Cambridge Introduction to Narrative*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 131.

¹² BARTHES, Roland, Lionel DUISIT. *An Introduction to the Structural Analysis of Narrative*. *New Literary History*, 6 (2), 1975, 237–272, s. 257.

¹³ JANNIDIS, s. 30.

¹⁴ BAL, Mieke. *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative*. Přeložila Christine van BOHEEMEN. 4. vyd. University of Toronto Press, 2017, s. 105–106.

¹⁵ JANNIDIS, s. 33.

¹⁶ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Přeložila Vanda PICKETTOVÁ. 1. vyd. Brno: Host, 2001, s. 40.

¹⁷ BAL, s. 104–105.

¹⁸ *Postava*. In: LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Jinočany: H & H, 2002, s. 245.

jakoukoli materiální nebo duchovní entitu (...). Vždy má však lidský „rozměr“.¹⁹ Svým chováním a jednáním literární postavy tedy zpravidla napodobují lidské bytosti, a proto by za ně zvířata jako taková označována být neměla.

V knize *Malý slovník literárních pojmů a autorů* jsou zvířata zmiňována v souvislosti s jiným označením, a sice termíny *aktér* či *aktant* pro zdůraznění toho, že postavami kromě lidských bytostí bývají také personifikovaná zvířata,²⁰ čímž jsou lidské a potenciální zvířecí postavy jasně rozděleny. Označení *aktér* a *aktant* zavedl Greimas²¹ v návaznosti na Aristotela a smýšlení z dob antického dramatu, kdy postavy byly považovány za pouhé činitele jim nadřazených akcí, a tak tyto pojmy v původním významu²² naznačují podřízenost postavy jejím akcím a činům.²³ Pro tuto práci je však důležitý jejich jiný aspekt – tyto pojmy kromě (lidských) postav označují totiž také „neživé objekty (...) a abstraktní koncepty“.²⁴ Na podobném principu jsou užívané i pojmy *aktor*²⁵ či *agent*.²⁶

Zmíněné čtyři pojmy tedy označují všechny „účastníky děje“, i takové, kteří nemají nic společného s reálnými lidmi a nespádají do klasifikace postavy. Pravděpodobně mezi ně lze řadit i zvířata, a proto by tak bylo možné označovat i zde rozebírané kočky.

¹⁹ Postava. In: LEDERBUCHOVÁ, s. 245.

²⁰ Postava. In: KUPCOVÁ, Helena a Vladimír KŘIVÁNEK. *Malý slovník literárních pojmů a autorů: texty k literární výchově pro 6.–9. ročník ZŠ a nižší třídy gymnázií*. Praha: Scientia, 1994, s. 38.

²¹ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, s. 23–26. Srov. RIMMON-KENAN, s. 42.

²² V současné době na postavy spíše není pohlíženo jako na podřazené ději. Barthes píše, že postavy již nejsou podřizovány činu. BARTHES, DUISIT, s. 256. A například Rimmon-Kennan se snaží o dosažení kompromisu: „*Za první: (...) by se daly obě kategorie (sic!) brát jako na sobě nezávislé. (...) Za druhé: protichůdné podřízení (děj postavě, postava ději) mohou být vnímána ve vztahu k různým typům narativů, a nikoliv jako absolutní hierarchie.*“ RIMMON-KENAN, s. 43. Dominance jednoho či druhého tedy závisí na tom, co je v dané knize důležitější.

²³ Zkráceně řečeno, Greimasovo označování se zabývá tím, co postavy dělají, ne tím, čím jsou. *Aktant* je základním prvkem narativní skladby a je mu udělena nějaká činnost, dle které se vyčleňuje celkem šest druhů aktantů (odesílatel/vysílač, objekt, adresát/příjemce, pomocník, protivník a subjekt). *Aktér* je poté konkrétní manifestace těchto *aktantů* (činností) v konkrétním diskurzu, obdařená speciálními vlastnostmi. Jeden aktant může mít více aktérů zároveň a naopak. In: BARTHES, DUISIT, s. 257; FOŘT, s. 23–26. Srov. RIMMON-KENAN, s. 42.

²⁴ RIMMON-KENAN, s. 42.

²⁵ S pojmem „actor“ pracuje ve své knize Mieke Bal. Považuje ho za „abstraktní pojem“, jenž nemusí být podobný člověku. Taktéž naznačuje, že je tento výraz obecnější než *aktant*. BAL, s. 104 a s. 167.

²⁶ Pojem *agent* používají Barthes a Duisit pouze jako zástupný, zobecňující termín, avšak píše, že pokud nemá narativ postavy, má alespoň *agency*. Tím naznačují, že ho lze užít jako označení pro vícero činitelů v ději. BARTHES, DUISIT, s. 167 a s. 257.

Nicméně z definice postavy vyplývá, že za postavu je považován antropomorfovaný účastník děje. Pokud zvíře v příběhu odpovídá definici postavy (zastává v textu funkci a tvoří děj), a přitom rovněž pojímá lidské rysy, tedy podléhá antropomorfizaci, domnívám se, že je možné ho za literární postavu označovat. Kočky rozebírané v této práci tyto podmínky splňují, a proto jsou označovány za kočičí *postavy*.

Lze ještě doplnit, že kočky vystupující v příběhu by také mohly být v širším slova smyslu chápány jako motiv, tedy jako „základní jednotka tematické výstavby.“²⁷ Dle Daemmricha pojem *motiv* může vyjadřovat vzhled něčeho skutečného, například figury,²⁸ a proto by toto označení mohlo být vztaženo na kočky v knize *Kočí host*, neboť ty jediné nemají své vlastní pásmo postav a jsou popisovány výhradně vypravěčem. Sám o sobě je příběh této knihy vypravěčův záznam popisující kočky a jejich činnosti, a tak to, co posunuje příběh dál (byť nepřímo prostřednictvím vypravěče), jsou právě kočky a jejich činy. Tyto kočky by se tedy daly považovat za hlavní hybné motivy fabule a souhrnně označit za motiv dynamický.²⁹

V analytické části se za účelem zjištění způsobu a prostředků, jakými autor kočičí postavy vytváří, budu věnovat i jejich charakteristice. Proto je vhodné představit teoretickou část charakterizace a přesně vymežit, na jaké její prvky se u koček budu zaměřovat.

V základním dělení charakteristiky se setkáme s charakteristikou *přímou* čili popisem nebo hodnocením dané postavy přímo vypravěčem, případně i jinou postavou, a charakteristikou *nepřímou*, jež vyplývá z činů nebo myšlenkových procesů dané postavy. Lze se také setkat s jiným označením, a sice s pojmy *přímá definice* a *nepřímá prezentace*.³⁰ *Přímá definice* znamená, že za validní přímou charakterizaci dané postavy lze pouze brát tu vypravěčovu, kdežto charakterizace pocházející od jiné postavy bude mít „pravděpodobně menší váhu“,³¹ protože tím tato jiná postava zároveň charakterizuje samu sebe a někdy i více než onu charakterizovanou postavu. V *nepřímé prezentaci* jsou podobně jako u nepřímé charakteristiky zahrnuty činy postavy, a dále i její řeč, vzhled³²

²⁷ Motiv. In: LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Jinočany: H & H, 2002, s. 200.

²⁸ DAEMMRICH, Horst S. Themes and Motifs in Literature: Approaches: Trends: Definition. *The German Quarterly*, 1985, 58(4), 566–574, s. 569.

²⁹ TOMAŠEVSKIJ, Boris Viktorovič. *Teorie literatury*. Přeložili Karel ŠTINDL, Renáta ŠTINDLOVÁ. Praha: Lidové nakladatelství, 1970, s. 130.

³⁰ Viz RIMMON-KENAN, s. 66–73. Srov. FOŘT, s. 62–74.

³¹ RIMMON-KENAN, s. 67.

³² Tamtéž, s. 68–73.

a vlastní jméno.³³ Vlastní jméno je obecně chápáno jako nejsnadnější způsob provedení charakteristiky,³⁴ jelikož je často analogické k určitému výraznému rysu postavy. Taková jsou například i jména zvířat, která mají často původ ve vzhledu daného zvířete.³⁵

Členění charakteristiky je možné dále doplnit například o pojmy charakteristika *objektivní* (z pohledu druhé postavy) a charakteristika *subjektivní* (pohled dané postavy na samu sebe).³⁶ Tyto pojmy by bylo vhodné použít u knihy *Kočka na cestách*, ve které je jedna z koček zároveň vypravěčem i postavou. V této knize by například uplatnění *přímé definice* mohlo být kvůli kočičímu vypravěčovi poněkud zmatečné, a proto se pro tuto práci více hodí užívat základní termín charakteristika *přímá*.

Za účelem získání materiálů pro následné porovnání pojetí koček jako literárních postav budu v této práci v rámci charakterizace koček zkoumat, jak vypravěč danou postavu hodnotí a jak je popsána z pohledu ostatních postav. Pokud se však bude jednat o pohled jiné postavy než kočičí, nebudu přihlížet na možnou sebe-charakterizaci. Z hlediska nepřímé charakterizace se zaměřím na činy, chování a (pokud bude dostupné) uvažování dané postavy, dále na její vzhled a případně i její jméno, pokud bude nějakým způsobem značit její charakter. Dodatečně se také budu soustředit na způsoby, kterými je vytvořena kočičí podstata postavy, a zda a jaké jsou jí přisuzovány rysy lidské.

³³ FOŘT, s. 72–74.

³⁴ HRABÁK, Josef. *Řeč písemnictví*. Praha: Horizont, 1986, s. 105.

³⁵ Například kocour Nana z knihy *Kočka na cestách* dostal toto jméno kvůli svému ocasu zatočenému jako číslice „7“ („nana“ japonsky znamená číslo sedm). Také kočka Čibi z díla *Kočí host* je pojmenována dle svého drobného vzrůstu („čibi“ je označení pro někoho malého).

³⁶ SVOBODA, Jiří. *Úvod do studia literární vědy*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1985, s. 24.

2. Kafka na pobřeží

Haruki Murakami je světově známý spisovatel, jehož tvorba je zabarvena charakteristickým magickým realismem a mnohdy je doplněna o náznaky všudypřítomného nadpřirozena. V některých Murakamiho dílech také lze bez větších obtíží vyhledat kočičí postavy, které se nepřímo staly symbolem jeho tvorby. Jednou z takových knih je román *Kafka na pobřeží*, který kromě útěku patnáctiletého chlapce z domova zachycuje i putování podivného staříka schopného mluvit s kočkami.

2.1 Haruki Murakami a jeho tvorba

Haruki Murakami (村上春樹, nar. 1949) je jeden z nejpřekládanějších současných japonských spisovatelů. Píše zejména romány, ale i krátké povídky a eseje, také je překladatelem několika anglických děl. Publikuje již od roku 1979, kdy vydal svoji první knihu.³⁷ Za svou tvorbu obdržel mnohá ocenění, mezi nimiž je například Cena Franze Kafky, a rovněž bývá nominován na Nobelovu cenu za literaturu. V současné době si v češtině můžeme přečíst již celkem dvacet jeho děl.

Murakamiho tvorbu lze označit za žánrově variabilní – jeho díla se dají zařadit například mezi sci-fi, fantasy, ale i detektivky. Nicméně jeho tvorba nese několik typických rysů. Je to například negativní postoj protagonistů ke společnosti, prvky erotiky a hojný výskyt odkazů k západní kultuře, především v podobě nejrůznějších hudebních motivů. Ty se objevují jak v názvu některých knih, tak i jako samotné hudební skladby doplňující atmosféru příběhů. V kontrastu s pop-kulturními prvky pracuje Murakami také s mytologií, antickou i japonskou. Obzvláště charakteristickým rysem jsou pro Murakamiho tvorbu prvky magického realismu až surrealismu, kterými je většina jeho děl prochnuta. V autorově tvorbě se proto setkáme s náznaky snovosti, se zkoumáním lidského podvědomí či s myšlenkou lidskému oku neviditelných, paralelních světů, jejichž existence ovlivňuje protagonisty jednotlivých románů. Tyto prvky magického realismu jsou propojeny s takřka hmatatelnou přítomností mystična, které zasahuje do života protagonistů přímo, a to v podobě nadpřirozených jevů či bytostí nabývajících lidskou i zvířecí podobu.

Jsou to právě zvířata, jež jsou častokrát „prostředníky“ Murakamiho mystična a elementy působící na vývoj děje, i proto, že některá dokáží mluvit. Mnohdy také spojují

³⁷ Murakami Haruki. In: WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. *Slovník japonské literatury*. Praha: Libri, 2008, s. 206.

lidské, reálné světy s těmi zvířecími, magickými.³⁸ Dále to bývá jejich, někdy náhlé, zmizení, které zapříčiní zvrat v životech ostatních postav. Jedná se například o ovci z knihy *Hon na ovci* (羊をめぐる冒険, *Hicudži o meguru bóken*, 1982) o kočku z knihy *Kronika ptáčka na klíček* (ねじまき鳥クロニクル, *Nedžimakidori kuronikuru*, 1994) nebo také o kočku ze zde rozebíraného románu *Kafka na pobřeží* (2003). Mizejícími zvířaty jsou tedy zejména kočky, jež se objevují hned v několika Murakamiho dílech, krátkých povídkách a esejích.

Kočky v Murakamiho románech často vystupují v rolích domácích mazlíčků bezdětných manželských párů (například díla *Hon na ovci*, *Kronika ptáčka na klíček*), čímž reflektují Murakamiho osobní život.³⁹ Symboliku dítěte mají i tajemně působící kočky v knize *Kafka na pobřeží* a dále se kočky objevují například jako krutí obyvatelé paralelního světa v rámci knižní série *IQ84* (2009–2010) v příběhu o kočičím městě. Rovněž vystupují v některých Murakamiho povídkách, například *Kočky, požírající lidi* (人喰い猫, *Hitokui neko*), a esejích – *Odhozená kočka se vrátí zpět* (棄てた猫が戻ってくる, *Suteta neko ga modottekuru*)⁴⁰ nebo *Tajemství dlouho-žijící kočky* (長寿猫の秘密, *Čódžu neko no himicu*).⁴¹

Za jejich vcelku hojným výskytem v Murakamiho příbězích stojí pravděpodobně především to, že sám autor má kočky v oblíbenosti, a jak uvádí v jednom rozhovoru, o jejich dalším významu nemá tušení.⁴² Avšak navzdory tomu, že jejich jakoukoliv vyšší symboliku popírá, badatelé se jí snaží zachytit. Například Adelina Vasile ve svém rozboru tento fakt označuje pojmem *Murakamiovský kočičí symbolismus*, jelikož chápe Murakamiho kočky jako „nepolapitelná, prchavá stvoření“,⁴³ jež mají tendenci mizet svým majitelům, a také se díky množství různých vyobrazení vyhýbají jakémukoliv

³⁸ WARD, Peter Joseph. *Animals in the Fiction of John Irving and Haruki Murakami*. Canterbury: University of Canterbury, 2012. Diplomová práce. School of Humanities and Creative Arts. Department of English, s. 11.

³⁹ Viz také VASILE, Adelina. Cat imagery in Haruki Murakami's fiction. *Analele Universitatii Crestine Dimitrie Cantemir, Seria Stiintele Limbii, Literaturii si Didactica predarii*, 2012/1, 159–174, s. 162, číslo stránky v PDF dokumentu v bibliografii je 4.

⁴⁰ KOIŠIKAWA Zendži. Murakami Haruki to „neko“ no metafá – „Dokugaku bunšódžucu“ jori [Haruki Murakami a metafory o „kočce“ – z „Umění eseje samoučením“]. In: *Nihon džicugjó šuppanša* [online]. NIPPON JITSUGYO PUBLISHING, 2020. [cit. 13.4.2022].

⁴¹ Suezilily. Murakami Haruki „Čódžu neko no himicu“ [Haruki Murakami – „Tajemství dlouho-žijící kočky“]. In: *suezilily.exblog.jp* [online]. 2014. [cit. 15.4.2022].

⁴² Questions for Murakami about Kafka on the Shore. *Haruki Murakami* [online]. Penguin Random House, 2013. [cit. 19.11.2021].

⁴³ VASILE, s. 160, v PDF dokumentu s. 2.

pochopení.⁴⁴ Jak již bylo zmíněno dříve, zmizení koček nebo jejich nadpřirozenost a tajemnost je častým motivem ve výše jmenovaných Murakamiho dílech. V analyzované knize *Kafka na pobřeží* se setkáme s oběma motivy – ztracenou kočkou (a jejím hledáním) i s náznaky kočičí tajuplné vševědoucnosti.

2.2 Kočičí postavy v díle *Kafka na pobřeží*

Kniha *Kafka na pobřeží* vypráví příběh se silným surrealistickým nádechem, jehož ústředním motivem je hledání své druhé poloviny. Příběh se odehrává ve dvou dějových liniích.⁴⁵ Ty se zprvu zdají být spolu nesouvisející, ale postupně se začnou v jistém slova smyslu prolínat. První linie, liché kapitoly, zachycuje patnáctiletého chlapce nazývaného Kafka Tamura na útěku z domova před zlou věštbou. Při svém putování zažívá neobvyklé, nadpřirozené události, které nakonec zapříčiní, že onu věštbu naplní. Ve druhé linii, sudých kapitolách, se setkáváme se zvláštním seniorem Nakatou, jenž kvůli podivné nehodě dokáže hovořit s kočkami. Pomocí této schopnosti si přivydělává hledáním zatoulaných koček, na jejichž okolnosti se vyptává jiných koček v okolí. Avšak hledání kočky Sezamky, které je v knize zachycené, ho přivede do střetu s nadpřirozenou bytostí, jejímž poražením o tuto schopnost přijde. Zároveň obdrží úkol získat magický *Vchodový kámen* a během putování za ním se setká s mladým řidičem kamionu jménem Hošino, který se rozhodne Nakatu doprovodit.

Pro charakterizaci koček v příběhu jsou tedy důležité dvě lidské postavy: Nakata a Hošino. Nakata je v knize jediný člověk, který dokáže s kočkami mluvit. Tuto schopnost zřejmě získal ve svém dětství, kdy se kvůli záhadné nehodě na školním výletě ocitl na dva týdny ve stavu neobvyklého bezvědomí. Během této doby k němu byla donesena jeho oblíbená kočka, čímž mu mohlo být umožněno navázat s ní jakési vnitřní spojení a naučit se kočičí řeči. Nicméně poté, co ze spárů kočky vraždícího démona⁴⁶

⁴⁴ VASILE, s. 160, v PDF dokumentu s. 2.

⁴⁵ Respektive ve třech časových liniích. Dějová linie Nakaty (viz výše) je rozdělena na dvě části. První se odehrává formou různých armádních a lékařských hlášení z roku 1946 a následných dalších dopisů dotvářející Nakatův příběh. Druhá část Nakatovy linie se poté odehrává zhruba ve stejný čas jako dějová linie Kafky Tamury. Viz také KRIVÁNKOVÁ, Anna. Trochu jiná knihovna (Doslov). In: MURAKAMI, Haruki. *Kafka na pobřeží*. 3. vyd. Přeložil Tomáš JURKOVIČ. Praha: Odeon, 2017, s. 552.

⁴⁶ Tento šílený démon, který požírá kočičí srdce a jejich hlavy si skladuje v mrazáku, nabírá podobu Johnnieho Walkera, symbol úspěšného člověka a maskota značky skotské whisky. Více o tomto tématu viz DJAKARIA, Jovita. D., Liem Satya LIMANTA. Haruki Murakami's Deconstructive Reading of the Myth of Johnnie Walker and Colonel Sanders in *Kafka on the Shore*. *K@ta*, 2012, 14 (2), s. 93–101. Zajímavostí také je, že typický „protivník“ koček – pes, který se v knize objevuje pouze jeden – je ve službách tohoto démona a Nakatu k němu zavede.

zachrání unešené kočky včetně zmíněné Sezamky, tato jeho schopnost zmizí a kočkám přestane rozumět – jako by tím naplnil své poslání a svou čarovnou schopnost již nepotřeboval.

Nakatovi je díky této schopnosti umožněno komunikovat se všemi kočkami (v Japonsku). Avšak má dané i omezení, a sice že úroveň dorozumění záleží na plemenu kočky. Nejsnadnější domluva je s kočkami siamskými, jež jsou obecně brány za nejinteligentnější, v pomyslném středu jsou kočky černé a nejhůře se mu mluví s hnědými „pruhovanými“.⁴⁷ Z děje také vyplývá, že tuto znalost využívá k pátrání po zatoulaných kočkách, kdy se na ně vyptává ostatních koček v okolí. Je patrné, že ke kočkám chová úctu. Při rozhovoru některým kočkám dává lidská příjmení, přičemž užívá i oslovení „pan/paní“, aby se mu s nimi lépe hovořilo. Později tato jména také používá, když dané kočky zmiňuje ve svém hlášení majitelům nezvěstných mazlíčků. Kromě řeči má Nakata s kočkami společné i další rysy. Zaprvé, díky „kočičí intuici“ dokáže určit, jak dlouho vydrží počasí a zda se blíží déšť, a zadruhé, stejně jako většina koček v díle má rád především úhoře.

Po Nakatově smrti se v příběhu objeví už jen jeden další kocour, jenž přijde navštívit právě Hošina, Nakatova společníka. Hošino je s kocourem schopný komunikovat kvůli tomu, že se v jejich blízkosti vyskytuje magický *Vchodový kámen*, který narušuje hranice světa a umožňuje bytostem komunikovat „společnou řečí“.⁴⁸ Žádnou schopností jako Nakata tedy neoplyvá.

V knize se objevuje celkem šest koček, které přímo interagují s Nakatou či Hošinem. Čtyři z nich jsou kocouři: Ócuka, Kawamura, Ókawa a Tuňák Extra, a dvě kočky: Sezamka⁴⁹ a Mimi. Sezamka je právě onou ztracenou kočkou tohoto díla, a proto v ději vystupuje především na pozadí. Kromě Sezamky jsou kočky charakterizovány z velké části prostřednictvím promluv, případně i svým chováním a činností. Se čtyřmi kočkami vede rozhovor Nakata, s jednou poté Hošino. Jak je naznačeno, je to lidská postava tohoto díla, která je schopna mluvit s kočkami, nikoliv naopak. To se projevuje i při rozhovorech s kocoury Ócukou či Ókawou, kteří jsou, dá se říct, překvapení, že Nakata „mluví“.⁵⁰ Kočky (a lidé, tím pádem nejspíš i jiné bytosti) jsou dále schopny

⁴⁷ MURAKAMI Haruki. *Kafka na pobřeží*. 3. vyd. Přeložil Tomáš JURKOVIČ. Praha: Odeon, 2017, s. 81.

⁴⁸ Tamtéž, s. 525.

⁴⁹ V českém překladu se jedná o kočku, ale například v anglickém překladu je Sezamka kocour.

⁵⁰ MURAKAMI, s. 55, s. 142.

komunikovat i ve „společné řeči“⁵¹ – jazyku, kterým je možné mluvit pouze na pomezí světů, neboť nepodléhá jejich hranicím a ani do jednoho z nich nepatří.

Kočky v tomto díle lze do jisté míry přirovnat k malým dětem, které je nutno chránit před zlými lidmi.⁵² Slabost a bezmocnost koček ve své promluvě reflektuje i Mimi, když hovoří o nebezpečí, jež kočkám hrozí v jejich každodenním životě:

„Kočka je totiž v podstatě bezbranné, zranitelné a křehké zvíře. Nemá ani krunýř jako želva, ani křídla jako pták. (...) Nikdo si neumí představit, kolik koček je den co den zbůhdarma utýraných k smrti.“⁵³

V příběhu je totiž pátráno po malé roční Sezamce, kterou ostatní starší kočky považují pro její nízký věk za naivní, důvěřivou, a tím pádem přitahující problémy, přičemž Sezamka je nakonec opravdu unesena. Nakata, jenž se ji vydá zachránit, sám o sobě také působí, jako by se mentálně zastavil v dětství, ale jako (fyzicky dospělý) člověk zastává post ochránce, proto démona poráží a unesené, přeživší kočky (děti) zachraňuje.

Ócuka a Mimi jsou kočky, z jejichž promluvy lze načerpat nejvíce poznatků, jsou jim proto věnovány samostatné podkapitoly. O zbývajících čtyřech kočkách je toho známo méně, proto je jejich rozboru věnována společná kapitola.

2.2.1 Kocour Ócuka

Setkání Nakaty s kocourem Ócukou je zachyceno v šesté kapitole knihy, tedy v první kapitole Nakatovy dějové linie, kde vystupuje již jako starý pán. Kapitola začíná jejich seznámením a končí jejich rozloučením. Setkání probíhá formou rozhovoru, ze kterého vyplývá, že Nakata již pátrá po ztracené Sezamce a Ócuky se na ni přišel vyptat. Během hovoru se však dotknou i jiných témat.

Hned v úvodu kapitoly je kocour vypravěčem přímo popsán jako „starý, velký a černý“.⁵⁴ Svým zbarvením tedy spadá do skupiny, se kterou je Nakata schopný se dobře dorozumět. Ócukova činnost (pohyby apod.) téměř vždy nese prvky dotvářející jeho kočičí podstatu, zejména v popisech jako „nervózně si protáhl zadní packu“,⁵⁵ „zahýbal sem tam dlouhými vousky“⁵⁶ či „několikrát si olízl polštářky na pravé přední

⁵¹ MURAKAMI, s. 525.

⁵² VASILE, s. 164, PDF dokument s. 6.

⁵³ MURAKAMI, s. 98.

⁵⁴ Tamtéž, s. 55.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž.

tlapce“.⁵⁷ Chová se tedy víceméně jako obyčejná kočka, avšak místy působí docela lidsky, například ze zdvořilosti opětuje Nakatovi pozdrav a poté je i „v rozpacích“⁵⁸ z Nakatova usměvavého pohledu.

V rozhovoru je to kocour, kdo vyjádří mírný údiv nad tím, že Nakata „mluví“⁵⁹ a rozumí mu. Většinu hovoru Ócuka zastává post posluchače, naslouchá Nakatově vyprávění o jeho životě nigramotného hlupáka závislého na pomoci ostatních a oné nehodě z dětství. Ócuka mu pokaždé obratem připomene, že přece dovede mluvit s kočkami. Oceňuje to i slovy: „To přece jen tak někdo neumí.“⁶⁰ Nepovažuje Nakatu za hlupáka, nijak ho nesoudí, jen poslouchá jeho příběh a dodává k němu poznámky ze své kočičí perspektivy. Také poukazuje na Nakatův neúplný, pobledlý stín a označuje ho za zdroj Nakatových problémů. Všiml si ho prý již z kraje jejich setkání, nejspíš díky tomu, že se již v minulosti setkal s člověkem v podobném stavu, jako je Nakata.

V průběhu konverzace, pro změnu při vyprávění o svém životě, Ócuka hojně používá fráze jako: „Kdysi jsem (...)“⁶¹ nebo „(...) tak dávno, že už ti ani nevím“.⁶² V mnoha případech tím tedy naznačuje, že si danou věc již nepamatuje. Jedná se například o jeho dřívější jméno, jeho majitele, chuť úhoře či právě onoho Nakatovi podobného člověka. Tímto vzpomínáním na zapomenuté věci dotváří úvodní přímý popis, jenž ho zachycuje jako starého kocoura. V tomto duchu rovněž dodává, že „na to kočka paměť nemá“,⁶³ tedy obecnou domněnku, že kočky jako zvířata si nic nepamatují. Dále je Ócukův vyšší věk citelný při hovoru o ztracené Sezamce, na kterou se ho Nakata vyptává. Kocour Nakatovi vysvětluje kočičí neměnné návyky a pudy, načež o Sezamce pronese: „*Takovýhle třibarevný roční ucho, který zatím jenom vykrmovali někde v rodině, ještě vůbec neví, o čem je svět.*“⁶⁴ Působí tedy zkušeně až stařecky moudře.

Dalším často opakujícím se motivem v Ócukových promluvách je snaha dát najevo svoji nezaújatost. Ócukovi je jedno, jak se Nakata rozhodne, a nechce do toho nijak zasahovat. Lze to pozorovat na větě: „*Jen se posad', mně to nevadí. Nebo spíš, vadí, nevadí – sedni si prostě, kam chceš a kdy chceš a kdo ti do toho má co mluvit.*“⁶⁵ Dále

⁵⁷ MURAKAMI, s. 57.

⁵⁸ Tamtéž, s. 55.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Tamtéž, s. 57.

⁶¹ Tamtéž, s. 56.

⁶² Tamtéž, s. 58.

⁶³ Tamtéž, s. 62.

⁶⁴ Tamtéž, s. 60.

⁶⁵ Tamtéž, s. 55.

také v kocourově reakci na otázku Nakaty, zda mu může říkat jménem Ócuka. Kocour je zprvu překvapený, protože neví, co to znamená, ale když pochopí Nakatův záměr, nakonec pronese: „*Že bych z toho byl zrovna u vytržení, to se říct nedá. Ale na druhou stranu mě to ani nesloží. Takže klidně, třeba i Ócuka, když chceš.*“⁶⁶ Toto rozpoložení změní však ke konci rozhovoru, kdy se téma stočí k Nakatově slabému stínu. I když tvrdí: „Jak se rozhodneš, to je ovšem tvoje věc,“ vzápětí dodává: „Jenomže, kamaráde, nad tím stínem by ses měl přece jenom aspoň zamyslet.“⁶⁷ Zřejmě ho Nakatův neúplný stín nějakým způsobem znepokojuje, nebo mu je Nakaty líto.

Ócukovo chování tedy vcelku věrně odpovídá stereotypní kočičí povaze. Působí nezaujatě, lhostejně a nejspíš i kvůli svému vyššímu věku s sebou zároveň nese určitý náznak klidu a pohody. Je dobrým posluchačem a s Nakatou sdílí své názory a pohledy na svět. Pro svůj kočičí původ nevidí Nakatu jako hlupáka, a tak ho za to ani nesoudí a nepohrdá jím.

2.2.2 Kočka Mimi

Mimi se poprvé objeví v desáté kapitole během Nakatova rozhovoru s kocourem jménem Kawamura (viz podkapitola 2.2.3) Nakata Kawamurovi špatně rozumí, a proto se Mimi, po zdvořilostních frázích, nabídne, že mu s ním pomůže. I toto setkání tedy probíhá formou rozhovoru a jedním z témat je ztracená kočka Sezamka. S Mimi se Nakata dále setká v šestnácté kapitole, a to u démona, který ji stejně jako Sezamku unesl, a v kapitole osmnáct po poražení démona, kdy už Nakata kočičí řeči nerozumí.

Mimi je popsána jako „krásná štíhlá siamská kočka“,⁶⁸ která „měla ocas pyšně vytrčený dozadu“ a „neměla ani gram nadbytečné váhy“.⁶⁹ Dle Nakatova dělení je to tedy kočka, se kterou se dorozumí nejsnáze, jejich konverzace proto plyne bez překážek. Také spadá do skupiny koček, které mají rády úhoře. Táhne jí na střední léta, pravděpodobně je tak mladší než kocour Ócuka, neboť pronese: „Já nejsem na světě nijak dlouho, ale (...).“⁷⁰ Tímto vyjádřením dává rovněž najevo, že je sice moc mladá na to, aby mohla kritizovat a dávat rady, ale na světě je přeci jen déle než hledaná Sezamka, kterou proto považuje za mladou a naivní.

⁶⁶ MURAKAMI, s. 57.

⁶⁷ Tamtéž, s. 62.

⁶⁸ Tamtéž, s. 93. Je tedy zbarvená do světle hněda s tmavě hnědými končetinami, obličejem a ocasem.

⁶⁹ Tamtéž, s. 93.

⁷⁰ Tamtéž, s. 98.

Její kočkovitost dokreslují, podobně jako Ócukovu, popisy jejího jednání: „Mimi se zamračila, až jí to ohnulo bílé vousky.“⁷¹ Ostatní popisy však působí, že je v nich dbáno na zdůraznění její „ženskosti“ a jemnosti. Do děje vstupuje tak, že se „ozvalo něco jako tichounký smích“,⁷² také „stydlivě při[vře] oči“,⁷³ a Nakatu osloví „hláskem, hladkým jako z hedvábí“. ⁷⁴ V poslední části, ve které se Mimi objevuje, jí Nakata již nerozumí, a proto používá ocas, aby s ním komunikovala – „Mrskla ocáskem, jako že ano.“⁷⁵

Mimi má na krku obojek se jmenovkou, jméno jí tedy nepřidělil Nakata, nýbrž její majitelé. Dokonce jej Nakatovi vysvětluje – prý je to podle postavy z Pucciniho opery *La Bohème*.⁷⁶ Působí tedy velmi inteligentně a vzdělaně. Zná původ svého jména, dokonce by byla schopná z opery nějaký úsek zazpívat, avšak skromně tvrdí: „(...) bohužel, nemám žádný talent.“⁷⁷ Rozezná i značky aut, její majitelé totiž vlastní BMW 530, a oproti Nakatovi také ví, co je za den. Rovněž se dívá na televizi, čímž nejspíš nabývá své znalosti. Je chytřejší než Nakata, ale nejspíš si to neuvědomuje. Je ráda, že se s ním může povídat, protože: „(...) popovídání s někým rozumným jako Vy [Nakata] mi ohromně rozšiřuje obzory.“⁷⁸ Nakata uznává, že je opravdu chytrá, ještě nikdy totiž nepotkal kočku, která by se vyznala v autech nebo operách. Mimiinu chytrost komentuje i démon, a sice že je „tak bdělá, tak opatrná, tak vychytralá“.⁷⁹

Mimi se chová také mile a přátelsky. Nakatovi nabídne, že se Kawamury na Sezamku vyptá ona, protože ho zná a je zvyklá „na jeho bláznivé vyjadřování“.⁸⁰ Zde se najednou objeví Mimiina doposud skrytá stránka. S Kawamurou zničehonic začne zacházet vcelku brutálním způsobem – fackuje ho a křičí na něj. Vzápětí se ale s milou a omluvnou tváří obrací zpět na Nakatu a vysvětluje, že dokud kocoura nevystresuje, nic jí neřekne. Dodává: „Já vím, že za to chudáček nemůže, ale prostě se nedá nic dělat.“⁸¹ Je to tedy milá a chytrá dáma, ve které dřímá i její o něco násilnější stránka.

⁷¹ MURAKAMI, s. 98.

⁷² Tamtéž, s. 93.

⁷³ Tamtéž, s. 98.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž, s. 193.

⁷⁶ Giacomo Puccini (1858–1924), italský operní skladatel. *La Bohème* je opera vytvořená mezi lety 1893–1895, ve které je postava švadleny jménem Mimi. Murakamiho Mimi by chtěla zazpívat část árie s názvem *Si. Mi chiamano Mimi* – „Ano. Říkají mi Mimi.“ BUDDEN, Julian. *Puccini: His Life and Works*. New York: Oxford University Press, 2002, s. 143, s. 164.

⁷⁷ MURAKAMI, s. 93.

⁷⁸ Tamtéž, s. 96.

⁷⁹ Tamtéž, s. 173.

⁸⁰ Tamtéž, s. 94.

⁸¹ Tamtéž, s. 95.

Ve své části promluvy vede Mimi několik delších monologů, které častokrát uvádí řečí o sobě, asi aby se Nakatovi představila, nebo i pochlubila. Charakterizuje se v nich jako „kočka dost nezávislá až individualistická“,⁸² která si raději hledí svého a do ničeho se nemotá. Není příliš společenská, nejspíš se chce vyhýbat nebezpečí v podobě blech, ale i závažnějším záležitostí. Když se Mimi od Kawamury dozví o únosci koček, stočí téma k uneseným kočkám a jejich možným osudům. V této pasáži vyjadřuje dříve zmíněnou myšlenku o bezbrannosti kočky a váží si svého štěstí, že má pořádného majitele. Než se s Nakatou rozloučí, varuje ho před oním únoscem-démonem a pronese: „Nezapomeňte: tenhle svět je velice krutý. Nikdo tomu neuteče.“⁸³ Nakonec je démonem také polapena.

Mimi je vykreslena jako pěkná, milá a inteligentní kočka, během svých promluv zní velmi sečtěle. Zanechává dojem elegantnosti, vůči Nakatovi také přátelskosti a skromnosti. Při zacházení s Kawamurou působí násilně a drsně, vypadá to, že by takto byla schopná jednat i v případě hrozícího nebezpečí, jehož přítomnost si bděle uvědomuje.

2.2.3 Ostatní kočky

Mezi ostatní kočky jsou řazeny ty, kterým je v knize věnován menší prostor, a tudíž o nich nelze vyčíst více. Je to proto, že s nimi Nakata vede pouze krátké, zběžné rozhovory či dokonce žádné, nebo se jedná o kocoura, na kterého narazí Hošina. Ten je pojmenován Tuňák Extra a zbylé kočky z Nakatovy části příběhu se nazývají Kawamura, Ókawa a Sezamka.

Tuňák Extra se objeví u Hošina na balkónovém zábradlí ve čtyřicáté osmé kapitole knihy. Nakata je již po smrti a na Hošina zbyl úkol ubránit *Vchodový kámen*, se kterým si neví rady. Tuňák je popsán jako stará tlustá černá kočka s velkou hlavou. Jméno dostal od svých majitelů, kteří jsou vlastníci restaurace se *suši*, a tuňák je jedna z jejich přísad. I přes svou zřejmou nadváhu působí kocour při skákání lehce, což může vzbuzovat pocit magična. Lze ho označit za takřka vševědoucího. Hošinovi vysvětluje, že jsou schopní si povídat díky tomu, že se nachází na hranici světů a mluví „společnou řečí“.⁸⁴ Dále, na otázku, jak zná Hošina a ví o tom, co se děje, odpovídá: „Kočky vědí všechno, víš?“⁸⁵ Také ví například o Hošinově úkolu a krocích potřebných k jeho splnění i o tom,

⁸² MURAKAMI, s. 94.

⁸³ Tamtéž, s. 99.

⁸⁴ Tamtéž, s. 525.

⁸⁵ Tamtéž, s. 526.

že byl Hošino v Domobraně.⁸⁶ Následně se poněkud vágním způsobem ujme vysvětlování situace, jako by se snažil prozradit co nejméně. Upozorní Hošina na monstrem, jež se v noci objeví, a poví mu, jak se ho musí zbavit. Nicméně se i přes své vševědění nevyzná v lidských zákonech, což dokonce omlouvá: „To víš, taky jsem jen kocour.“⁸⁷ Jako kočka má tedy pojetí o nadpřirozených jevech a magických světech, ale v lidském se vyzná jen do určité úrovně. Na rozdíl od ostatních koček se nevyjadřuje k žádnému jídlu. Kromě běžných kočičích činností provede i jednu na zvířata nezvyklou – usměje se.⁸⁸

Kawamura je popsán jako potulný hnědý pruhovaný kocour navštěvující nedalekou opuštěnou parcelu. Oproti Nakatovi, Ócukovi a Mimi má rád makrely. Objevuje se v desáté, čtrnácté a šestnácté kapitole. Barva jeho kožichu z části zapříčiňuje to, že když je Nakatou vyslýchán ohledně Sezamky, Nakata mu není schopen porozumět. Navíc se Kawamura v dětství stal obětí nehody a uhodil se do hlavy, takže není moc chytrý a špatně se vyjadřuje, což Nakatovi věci ztěžuje ještě víc. Jeho výslechu se poté ujme Mimi, která ho zná a ví, že dokud není ve stresu, není schopný mluvit normálně, proto ho začne bít. To Kawamuru v očích čtenáře staví do politováníhodné pozice. Nakatu poté i navštíví na opuštěné parcele a zdvořile se s ním začne povídat. Když mu Nakata odvětlí, že mu nerozumí, je zachycen, jak odchází „s milým úsměvem“.⁸⁹ V šestnácté kapitole se s ním Nakata setká v doupěti onoho démona, který Kawamuru unese a před očima Nakaty zavraždí.

Ókawa je černobíle strakatý kocour potulující se na opuštěném paloučku, kde Nakata pátrá po Sezamce, objevuje se tedy ve čtrnácté kapitole. Oproti ostatním kočkám jsou jeho oblíbeným pokrmem sušené sardinky. Některé rysy má podobné s Ócukou. Je to například jeho styl vyjadřování, který je Nakatou popsán: „Vyjadřoval se dost hrubiánsky.“⁹⁰ Dále má obdobnou nezaumatost, již je vidět v reakci na Nakatovo pojmenování jeho maličkosti: „Říkej mi, jak chceš.“⁹¹ Dalo by se říct, že za tyto společné rysy může černé zbarvení kožichu a tulácký život obou kocourů. Rozhovor končí v momentě, kdy mu Nakata ukáže fotku Sezamky. V rámci možností přátelská nálada

⁸⁶ MURAKAMI, s. 528.

⁸⁷ Tamtéž, s. 527.

⁸⁸ Tamtéž, s. 526.

⁸⁹ Tamtéž, s. 142.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž.

Ókawy se náhle změní v ostražitost, a než zmizí v trávě, varuje Nakatu, podobně jako to udělala Mimi, před hrozícím nebezpečím, kvůli kterému by se hledání Sezamky měl vzdát.

Sezamka je popisována jako roční třibarevná kočka s hnědým obojkem proti blechám. Je to kočka, kterou se Nakata snaží vypátrat, aby ji mohl odnést k jejím majitelům, rodině jménem Koizumiovi. Z vyprávění se lze ještě dozvědět, že Sezamka utekla vyskočením z otevřeného okna. Její oblíbený rybí pokrm není zmíněn. Kočka v příběhu působí pouze na pozadí, je tedy takovým spojovacím motivem Nakaty a ostatních koček. Nakata s ní nikdy nevede rozhovor, pouze ji po jejím nálezu odnese domů.

V Murakamiho tvorbě kočky zastávají různé role a často je lze připodobnit k dětem. Obdobně je to i v knize *Kafka na pobřeží*, ve které vystupuje celkem šest koček, s nimiž hovoří lidské postavy Nakata a Hošino. Nakata má zvláštní schopnost umožňující mu mluvit s kočkami, která je ale omezena plemenem a barvou srsti kočky. Hošino je konverzace s kočkou schopen díky přítomnosti magického kamene. Kočky tedy nedokáží hovořit samy od sebe, ale potřebují k tomu prostředníka. Charakter kočičích postav je v knize tvořen běžnými kočičími rysy – kromě vzhledu je to například i obliba ryb. U pěti z analyzovaných kočičích postav jsou dále patrné silné antropomorfní prvky, zejména v tom, že mluví a používají mimiku (úsměv). Jsou tedy schopné vyjadřovat své myšlenky a názory, čímž zároveň dávají znát svou osobnost. Ócuka působí jako starý kocour a ve svých promluvách působí zkušeně, uvolněně a nezaujatě. Mimi je vykreslena jako inteligentní a elegantní dívka v kočičí podobě. Tuňák Extra je ze šesti koček ten nejmagičtější, více než lidsky působí kouzelně a nadpřirozeně, protože ví vše (zejména o Hošinovi) kromě lidských zákonů. Kawamura je milý mrzák, který i přes své slušné chování dopadne ze všech šesti koček nejhůře. Ókawa se má před Nakatou na pozoru a vyznívá až hrubiánsky. Sezamka sice nemá žádný přímý výstup a je převážně na pozadí příběhu, ale je pro svůj nízký věk a útěk z bezpečí domova ostatními kočkami považována za nezkušenou a naivní.

3. *Kočičí Host*

Kočičí host je dílo japonského autora Takašiho Hiraideho, zejména básníka, ale i literáta tvořícího ve specifickém stylu proplétajícím s poezií i prvky prózy. V duchu tohoto vytríbeného stylu je sepsáno i autorovo první prozaické dílo *Kočičí host*, jež zároveň lze řadit i do žánru *šišósecu*, protože jeho příběh je založen na autorových osobních zkušenostech. V knize totiž do monotónně plynoucího života bezdětných manželů vstoupí tajemná kočka Čibi, která je svými návštěvami z oné ponurosti vytrhne a dodá jejich životu nový ráz.

3.1 Takaši Hiraide a jeho tvorba

Takaši Hiraide (平出隆, nar. 1950) je japonský básník a spisovatel, publikující také cestopisy, biografie a eseje. V současné době je profesorem umění a poezie na Akademii výtvarných umění Tama, a rovněž pracuje jako knižní ilustrátor a fotograf. Do češtiny bylo dosud přeloženo pouze jedno jeho dílo, a to zde rozebíraný román *Kočičí host* (2001), jenž je autorovou prozaickou prvotinou. Z Hiraideho básnických sbírek lze uvést například *Pohlednice pro Donalda Evanse* (葉書でドナルド・エヴァンズに, *Hagaki de Donarudo Evanzu ni*, 2001) nebo *Za bojového ducha vlašského ořechu* (胡桃の戦意のために, *Kurumi no sen'i no tame ni*, 1982).

V druhé polovině 70. let společně se svou budoucí ženou, básnířkou Mičijo Kawano, a dalšími básníky založili básnický časopis *Šoki* (*Záznamy*).⁹² Jednalo se o básníky tvořící v duchu japonských i evropských tradic, dle Hiraideho dále ovlivněných svobodomyšlnou tvorbou básníků předchozí generace, jimiž jsou například japonští básníci Kazuko Širaiši a Gózó Jošimasu,⁹³ a také američtí Beatnici.⁹⁴ Hiraide za svůj vzor označuje básníka Paula Celana, jehož stylu se chce přiblížit.⁹⁵ Jejich tvorba se v něčem opravdu podobá: oba se snaží o přímost bez nadbytečných slovních ozdob a experimentují

⁹² Hiraide Takaši. In: WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. *Slovník japonské literatury*. Praha: Libri, 2008. s. 99.

⁹³ Kazuko Širaiši (nar. 1931) a Gózó Jošimasu (nar. 1939) jsou zástupci mladé generace básníků tvořící v 60. letech 20. století, kteří se pod vlivem západní tvorby snažili uvolnit poměry v japonské poezii, stavěli se tedy proti tradičním hodnotám japonské poezie a jejímu pevně danému vzorci. Širaiši i Jošimasu se soustředili na básnický přednes, jež často doprovázela jazzová hudba, symbol uvolnění. SELLAND, Eric. The Modernist Tradition in Japan: Some Introductory Comments. *Chicago Review*. 1993, 39(3/4), s. 199–200.

⁹⁴ SELLAND, s. 200.

⁹⁵ Tamtéž, s. 201.

s jazykem – podobně jako Celane ohýbá německou syntax, hraje si Hiraide s tou japonskou.⁹⁶ Hiraide také zkouší tvořit v různých stylech a často spojuje prvky prózy a poezie. V díle *Poetika baseballu* (ベースボールの詩学, *Bésubóru no šigaku*, 1989), jak napovídá název, s poezií dokonce propojuje baseball.⁹⁷ Kenzaburó Óe o něm prohlásil, že „z poezie vytvořil nový druh prózy. (...) Jeho próza je opravdu čistá a klidná.“⁹⁸ Hiraideho tvorbu popisuje i Selland: „[Hiraideho] díla se často soustředí na drobná pozorování skutečného přírodního světa tvořícího jakýsi prostor hyperreality.“⁹⁹

Těmto tvrzením odpovídá i dílo *Kočičí host*, které vyšlo dokonce až několik let po Sellandově práci. Dílo je psáno v příjemném poeticko-prozaickém stylu plném barvitých popisů i těch nejmenších postřehů, jejichž krásu zdůrazňuje všudypřítomný pocit pomíjivosti citelný z každé stránky knihy.¹⁰⁰ Samotný text se spíše než na plynulost děje soustředí na chytrost a jednoduchost, v čemž je možné pozorovat Hiraideho básnické založení.¹⁰¹ Díky tomu dílo opravdu působí čistě a poklidně. Navíc jeho příběh vznikl na základě Hiraideho skutečného setkání s „osudovou“ kočkou, která jemu i jeho ženě změnila životy. Vyprávění je tedy doplněno patrnými autobiografickými prvky odpovídajícími japonskému zpovědnímu žánru *šišósecu*, jež Hiraide považuje za druh románu, který leží na pomezí kategoricky non-fiktivního eseje a čistě fiktivního románu, a zároveň mu tak umožňuje pracovat s jejich odlišnostmi i podobnostmi. Ve své tvorbě sepisuje pouze fakta, bez větší kontroly nad celkovým plynutím příběhu a bez přemýšlení o fiktivnosti. Nazývá toto pojetí *šišósecu* stylem „beze lží“,¹⁰² tedy stylem zachycujícím autorovu pravdu – jak on sám vidí realitu a prožívá dění kolem sebe. Spojením specifického chápání stylu *šišósecu* se svou poetickou povahou se Hiraidemu podařilo vytvořit příběh *Kočičí host*, o jehož míře smyšlenosti a pravdivosti lze dlouze uvažovat.

Co se týče Hiraideho postoje ke kočkám, je spíše neutrální, autor sám se tedy za jejich milovníka nepovažuje. Prohlašuje, že za svůj život potkal pouze tři kočky, které na

⁹⁶ SELLAND, s. 201; ANDERSON, Mark M. A Poet at War With His Language. In: *The New York Times*. [online]. The New York Times Company, 2000. [cit. 27.2.2022].

⁹⁷ Bésubóru no šigaku [Poetika baseballu]. In: *Kodansha Book Club* [online]. Kodansha Ltd., 2022. [cit. 8.3.2022].

⁹⁸ Óe Kenzaburó ga kataru Hiraide Takaši [Kenzaburó Óe vypráví o Takašim Hiraidem]. *takashihiraide* [online]. 2019. [cit. 2.3.2022].

⁹⁹ SELLAND, s. 201.

¹⁰⁰ Viz také KŘIVÁNKOVÁ, Anna. Sbohem zahradě (Doslov). In: HIRAIDE, Takaši. *Kočičí host*. Přeložila Anna KŘIVÁNKOVÁ. Brno: Host, 2016. 151–155, s. 153.

¹⁰¹ LOFGREN, Erik R. The Guest Cat by Hiraide Takashi. *World Literature Today*. 2015, 89(2), 59–60, s. 59.

¹⁰² HEYWARD, Will. Takashi Hiraide. *BOMB Magazine* [online] BOMB Magazine, 2014. [cit. 27.2.2022].

něj udělaly dojem, a právě dvě z nich jsou předlohou pro kočičí postavy v knize *Kočíci host*.¹⁰³ Dále se v jeho tvorbě kočka například objevuje v jedné jeho básni, skrytá pod akronymem „n“.¹⁰⁴ Kočky v jeho dílech tedy nenesou žádné skryté významy, jsou to postavy či figury inspirované skutečnými kočkami, které autor zná nebo znal osobně a kterých si váží.

3.2 Kočičí postavy v díle *Kočíci host*

Knih *Kočíci host* je strukturována jako soubor krátkých, retrospektivních zápisků, které vypravěč skládá dohromady ze svých poznámek. Příběh se odehrává na pozadí pomalu se završující japonské „bublinové ekonomiky“.¹⁰⁵ Bezdětný manželský pár – vypravěč a jeho žena – se musí přestěhovat do podnájmu v domě pro hosty, stojícího v rohu rozlehlé zahrady tradičního japonského domu, ve kterém bydlí stará paní domácí a její nemocný manžel. Vypravěč a jeho žena se plně soustředí každý na svou spisovatelskou dráhu, a tak jejich život v Bleskové uličce, jak pojmenovali klikatící se ulici u svého domu, bez větších změn monotónně plyne až do doby, kdy si sousedé z protilehlého domu ochočí toulavé kotě, které se v ulici nedávno objevilo, a pojmenují ho Čibi. Vypravěč se ženou si kočku postupně také oblíbí, až s ní tráví čas každý den. Po smrti starého majitele hlavního domu a odchodu jeho ženy do pečovatelského centra se však manželé musí chystat na další stěhování. Kvůli Čibi se snaží najít bydlení někde v okolí, ale bez úspěchu. Když už se připravují na definitivní rozloučení s ní, Čibi najednou záhadně zemře, což jim zasadí velkou ránu. Chtě nechtě ale musí pokračovat v hledání pronájmu, dokud nenarazí na byt postavený vedle zelkového háje, který jim připomíná zelkovu zahalující jejich Bleskovou uličku. Chvíli po přestěhování zjistí, že poblíž bytového domu pobývá kocour s několika koťaty a že jedno z nich svým elegantním chováním a skvrnami na srsti připomíná Čibi.

Pro charakterizaci kočičích postav jsou důležité postavy vypravěče a jeho ženy. Podobně jako Hiraide, i vypravěč chová ke kočkám neutrální vztah a nikdy by jej nenapadlo, že si nějakou kočku oblíbí, když ani nemůže pochopit smýšlení svých přátel, kteří tato zvířata milují. Všechno se pro něj a jeho ženu změní setkáním s Čibi, která je

¹⁰³ KŘIVÁNKOVÁ, Anna. Sbohem zahradě (Doslov). In: HIRAIDE, Takaši. *Kočíci host*, s. 152.

¹⁰⁴ Óe Kenzaburó ga kataru Hiraide Takaši [Kenzaburó Óe vypráví o Takašim Hiraidem]. *takashihiraide* [online]. 2019. [cit. 2.3.2022].

¹⁰⁵ Tedy na přelomu 80. a 90. let 20. století, kdy docházelo k rapidnímu zvyšování cen pozemků.

svou tajemnou osobností natolik okouzlí, že si po jejím odchodu rozhodnou najít si nějaké kotě nejen jako její náhradu.

V díle jsou pro rozbor stěžejní dvě kočky, a sice Čibi a Sestřička. Další kočky – Straka, Šmudla a rodina Sestřičky – budou krátce zmíněny v závěru kapitoly. Kočičí postavy v této knize jsou obyčejné kočky víceméně bez jakýchkoli nadpřirozených schopností. Lidem a lidské řeči nerozumí, nedokáží „lidsky“ ani mluvit. Jejich postavy tak nelze charakterizovat prostřednictvím promluv, ale pouze jejich chováním a činnostmi, které zaznamenává vypravěč knihy. Jediný náznak možné existence nějaké řeči je v popise vypravěčovy ženy, sledujícím Čibi a starou kočku Šmudlu, jak spolu sedí na zídce: „*Ne že by vyloženě mňoukaly. Prostě to jen vypadalo, jako by spolu probíraly něco hrozně soukromého. Nějaké historky ze života.*“¹⁰⁶ Žena tedy naznačuje možnou existenci kočičí řeči, která není lidskému uchu přístupná.

3.2.1 Kočka Čibi

Čibi je poprvé představena jako toulavé kotě, které zaujme dítě vypravěčových sousedů. Ti se následně rozhodnou, že si ho opravdu nechají, a kotě tak získává domov a jméno Čibi. Avšak soužití obou rodin (vypravěče a sousedů) s Čibi trvá pouze něco málo přes rok – kočka zemře náhle a záhadně na stejném místě, jako se předtím zjevila. Za charakterizaci Čibi stojí převážně vypravěč nebo jeho žena, kteří její chování a jednání popisují a komentují.

Čibi vzhledově vypadá jako téměř typická japonská kočka – hebké, zářivě bílé tělo jí pokrývá několik „světle hnědých a uhlově černých kulatých skvrn“¹⁰⁷ a hlavu jí zdobí temně zelené oči a „krásně nastražená ouška“.¹⁰⁸ Od ostatních japonských koček se ale Čibi odlišuje svou nezvyklou drobností, která jí například umožňuje protáhnout se sedmicentimetrovou mezerou ve dveřích.¹⁰⁹ Jméno Čibi dostane právě kvůli svému malému vzrůstu, slovo *čibi* totiž označuje někoho malého, drobného.¹¹⁰ Čibi střídavě nosí dva obojky, rumělkový a fialový, oba s rolničkou ohlašující její příchod, díky které si u vypravěčovy ženy vyslouží přezdívku „Cinkylink“.¹¹¹ Lidskými postavami v knize je

¹⁰⁶ HIRAIDE, Takaši. *Kočičí host*. Přeložila Anna KŘIVÁNKOVÁ. Brno: Host, 2016, s. 77.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 17.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 18.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 47.

¹¹⁰ V doslovném českém překladu by toto slovo bylo například „mrňous“.

¹¹¹ HIRAIDE, s. 21.

považována za nádhernou kočku, připouští to dokonce i domácí, která ke kočkám nechová nikterak velké sympatie.

Při jednání s lidmi se Čibi chová obzvláště ostražitě až odtažitě, byť se jich nebojí. Vypravěč si nejprve myslí, že je to jeho chyba, ale zjistí, že Čibi vždy, když ji chce někdo na ulici pochovat nebo i jen pohladit, nechá dotyčného přiblížit a na poslední chvíli uteče, jako by si s ním hrála. Čibiinu rezervovanost dokazuje také to, že nemňouká: „Zdalo se, že Čibi vůbec nemá v úmyslu předvést nám svůj hlas.“¹¹² Čibiina odtažitost se zřejmě odvíjí od její opatrnosti, která se projevuje při zkoumání okolí: „*Nejprve se [kotě] odvážilo k nám a teprve potom se pomaloučku, polehoučku vkradlo do velké zahrady.*“¹¹³ Také do vypravěčova domu nejprve nějakou dobu nahlíží, a až pak se odhodlá vstoupit. Kromě lidí se má na pozoru i před kočkou Strakou žijící ve stejném sousedství. Protože Straka Čibi závidí množství pozornosti od lidských obyvatel Bleskové uličky, chová se k Čibi útočně, kvůli čemuž se Čibi u vypravěče a jeho ženy jednou objeví se zraněním.

Opatrnost a rezervovanost Čibi ale nejsou ani v nejmenším v rozporu s její čistou zvědavostí, umocněnou přirozenou činorodostí a hravostí, díky kterým se do průzkumu okolního světa hrne aktivně: „*Prošmejdila každý kout, oči na stopkách, do všeho strkala tlapky, poskakovala a čas od času běhala kolem dokola jako posedlá.*“¹¹⁴ Nejvíce času tráví v zahradě hlavního domu, jejíž rozlehlost je pro malou kočku zdrojem obrovského množství nových objevů. Když se odstěhuje domácí, která se z upraveného pozemku urputně snažila všechny kočky vyhánět, a péče o zahradu případně vypravěči, on i jeho žena se v zahradě často procházejí, aby mohli pozorovat hrající si Čibi: „*Nechávala si na kožíšku ulpívat okvětní plátky slivoně, tlapkou lovila pestřenky a očichávala ještěrky.*“¹¹⁵

Čibi je totiž velmi energická a hravá, a tak ve svém zahradním bujarém dovádění po odstěhování majitelů hlavního domu pokračuje nerušeně dnem i nocí. Také se rychle učí novým věcem, jako je například hraní si s pingpongovým míčkem, jemuž Čibi naučil malý syn jejích majitelů a ve kterém dle vypravěčova mínění vyniká. Vždy po míčku mimořádně rychle skočí a dokonce předvede „i perfektní smeč“.¹¹⁶ Ve hraní pokračuje i v dospělosti, což je podle vypravěčova zjištění nezvyklé, nicméně Čibi takoveto hrátky baví, nejspíš proto, že si díky nim může procvičit kočičí instinkty a zlepšovat své

¹¹² HIRAIDE, s. 18.

¹¹³ Tamtéž, s. 16.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 65.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 80.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 79.

pohybové nadání. Hbitost a vynikající postřeh Čibi totiž umožňují bleskurychle reagovat na jakékoliv podněty: „*Věnovala pozornost každému sebemenšímu hnutí vyvolanému vánkem či zábleskem světla, které lidské oko ani nedokázalo postřehnout.*“¹¹⁷ Čibiinu mimořádně bleskovou rychlost se vypravěč i jeho žena snaží často zachytit. Například ji vysvětlují tím, že pochází z Bleskové uličky, nebo také vymýšlí vhodná přirovnání, v nichž používají výrazy jako „bílý blesk“,¹¹⁸ „rychlá jako ostří meče“¹¹⁹ nebo „Bleskolap“.¹²⁰

Čibiino chování i činnosti jsou z velké části tvořeny prvky, jež se bez nejmenších pochyb dají označit za typicky kočičí, avšak zároveň je možné narazit i na prvky polidšťující. Kočka je někdy zachycena, jak sedí „s tlapkami způsobně u sebe jako dívenka“,¹²¹ a když se náhodou stane vypravěčovým prvním novoročním hostem, působí, že „ví, jak složit tlapky před sebe v tradičním pozdravu.“¹²² Vypravěč a jeho žena se těmito popisy snaží vystihnout Čibiinu inteligenci a výjimečnost a přiblížit ji k člověku – možná i dítěti, které nemají.

Manželé považují Čibi za člena domácnosti a oba mají s Čibi dobrý vztah. Žena si kočku oblíbí záhy po několika setkáních a vždy „vychvaluje její přednosti“,¹²³ vymýšlí jí přezdívky, vaří pro ni makrely, a kdykoliv Čibi projeví zájem, všeho zanechá a jde si s ní hrát. Hned pochopí, že Čibi nemá brát do náruče, a tak často opakuje, že jí hodlá „dopřát svobodu.“¹²⁴ Jejich vztah dosáhne i úrovně, kdy se Čibi za vypravěčovy nepřítomnosti naučí spát spolu se ženou na futonu jako vypravěčova náhrada. V jejich vztahu ale nastane i období „rozkmotření“,¹²⁵ a to nad krevetami druhu *šappa*, které Čibi tak zachutnají, že v záchvatu divokosti ženu kousne. Vypravěč považuje Čibi za dobrou společnici, a proto lituje, že se k ní zprvu snažili nepřibližovat kvůli nájemní smlouvě, která jim domácí mazlíčky zakazovala. Za svůj krátký pobyt s nimi je Čibi zbavila monotónnosti všedního života a dala jim důvod se těšit na další den. Považuje proto Čibiinu existenci za tajemnou a její příchod k nim za osudovou událost, protože tvrdí:

¹¹⁷ HIRAIDE, s. 18.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 80.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Název „Bleskolap“ pochází ze série ilustrací jistého malíře, se kterým vypravěč dělal rozhovor. Název ilustrací ho zaujal víceznačností japonského čtení znaků, nad kterým polemizoval, než zjistil, že anglický překlad odpovídá ještě jinému významu. Více viz HIRAIDE, s. 81–83.

¹²¹ HIRAIDE, s. 72.

¹²² Tamtéž, s. 45.

¹²³ Tamtéž, s. 19.

¹²⁴ Tamtéž, s. 45.

¹²⁵ Tamtéž, s. 51.

„Čím častěji nás kočka navštěvovala, tím víc bylo zřejmé, že se začínají dít věci, které popsat nelze.“¹²⁶ Svým vyprávěním se tak snaží zachytit pouto, které mezi nimi vzniklo, a jak je jeho síla ovlivnila i po Čibiině smrti, kdy si díky její nepřítomnosti uvědomili, že mají ve svém životě prázdné, nezaplňené místo.

Vypravěč se ženou časem postupně upadají do jakéhosi vnitřního rozpolcení, jestli je Čibi kočka sousedů, nebo ve skutečnosti patří jim. V některých momentech se domnívají, že se Čibi chová jako jejich vlastní, nicméně převládají situace, kdy je nad míru jasné, že tomu tak není, a právě proto kniha nese název *Kočičí host*, tedy návštěvník, který se nezdrží dlouho. Kromě konkrétních příkladů, jako jsou Čibiiny střídající se obojky, které vypravěčova strana nemůže nijak ovlivnit, nebo zranění způsobené Strakou, které si Čibi dojde ošetřit k sousedům, i když se zrovna nachází u vypravěče, je to patrné i v Čibiině samotném chování a jednání. To se totiž mění v závislost na prostředí, ve kterém se Čibi právě nachází. Vypravěč si těchto proměn všímá, když na kočku narazí v hlavním domě: „(...) jen co mě zahlédla, vzala nohy na ramena. V domku pro hosty by jistě neutekla, ovšem v neznámém prostředí se naše vztahy zřejmě změnily.“¹²⁷ Později i v obecném pozorování její činnosti: „(...) pokaždé když opustila naše východní sousedy a přišla na návštěvu do naší zahrady, stávala se z ní úplně jiná kočka.“¹²⁸

Čibi svoje chování upravuje podle tří různých prostředí – prvním je dům jejich majitelů, druhým dům vypravěče a jeho ženy a třetím je pravděpodobně zbývající prostor mezi těmito dvěma domy, do kterého patří i zahrada hlavního domu. Změnu v jejím chování, především mezi majiteli a vypravěčem, lze například pozorovat v tom, že vypravěč a jeho žena Čibi nikdy neslyšeli mňoukat. Když ale vypravěčova žena zamíří k sousedům, ve dveřích se po zazvonění objeví Čibi, která na ni začne mňoukat, jako by zdravila svého souseda.¹²⁹ Od té doby si Čibiino nemňoukání vykládají jako názorný projev její rezervovanosti vůči nim. Oba navíc Čibi také znají jako odtažitou kočku, které utíká před jakýmkoliv náznakem mazlení. Vypravěč to posléze přisuzuje tomu, že se kočka chová nejpřítulněji tam, kde se cítí být doma a je obklopena lidmi, kterým plně věří – v jejím případě tedy u majitelů, nikoliv u vypravěče. Posléze si ale vypravěč uvědomí, že jim: „[Čibi] ukazovala něco, co svým pravým majitelům nikdy nepředvedla – své pravé

¹²⁶ HIRAIDE, s. 23.

¹²⁷ Tamtéž, s. 62.

¹²⁸ Tamtéž, s. 65.

¹²⁹ Tamtéž, s. 74.

já prosté veškeré podlézavosti.“¹³⁰ Čibi v jejich přítomnosti tedy nejspíše nemňouká, a ani není přítulná nejen proto, že nemá potřebu, ale také proto, že to od ní není očekáváno, jako tomu může být na straně majitelů.

Tímto zjištěním se vypravěč rovněž odprošťuje od oné domněnky, že je Čibi jejich vlastní kočka, a pochopí, že se svou ženou dopřávají Čibi naprostou svobodu a umožňují jí být plně sama sebou. Za to jim kočka na oplátku dovoluje pozorovat její skutečnou podobu, nezastřenou pocitem závaznosti, která je bláznivě hravá, bleskově rychlá, opatrná, ale nebojácná a neskutečně zvědavá.

3.2.2 Kočka Sestřička

Sestřička pochází z rodiny divokých koček o čtyřech koťatech, která žije poblíž bytového domu, kam se vypravěč se svou ženou přestěhují necelý půlrok po ztrátě Čibi. Koťata jsou všechna strakatě černobílá a jedno z nich (pravděpodobně Sestřička) má podobné skvrny jako Čibi, pro které se vypravěč a jeho žena rozhodnou říkat koťatům „Čibinky“.¹³¹

Sestřička je tedy černobílá kočka a svým vzhledem – hruškovitým tvarem těla a krátkým ocáskem – působí přátelsky jako z nějakého kresleného filmu.¹³² I přes vzájemnou vzhledovou podobnost s Čibi má Sestřička vcelku odlišný charakter. Vůbec nepůsobí tajemně a zanechává dojem nekomplikovanosti, mírumilovnosti a měkkosti,¹³³ ale stejně jako Čibi je obezřetná a rozvázná. Manželé ji pojmenují Sestřička proto, že se stará o své sourozence. Pro svůj roztomilý vzhled svému otci a dvěma sourozencům totiž zařizuje potravu, a to tak, že „s pacičkami způsobně složenými před sebou“¹³⁴ vysedává u vchodu do bytového domu a okouzluje tamější obyvatele. Ti ji odmění jídlem a v okamžiku, kdy opět zajdou zpět do domu, z poblíž rostoucího keře se na jídlo vrhnou ostatní rodinní příslušníci. Sestřička na ně při tom dohlíží, a to i navzdory tomu, že je nemocná – vypravěč se ženou vyzorují, že dostává záchvaty kašle.

Vypravěčova žena si Sestřičku i přes odlišnou osobnost od Čibi postupně zamilovává. Vždy když přijde domů a Sestřička sedí přede dveřmi, hned jí chce žena donést něco k jídlu. „*Bylo to skoro jako dřív, když k nám Čibi chodila na návštěvu*

¹³⁰ HIRAIDE, s. 81.

¹³¹ Tamtéž, s. 131.

¹³² Tamtéž, s. 133.

¹³³ Tamtéž, s. 132.

¹³⁴ Tamtéž.

*a dováděla s námi v zahradě.*¹³⁵ Také si chce s kočkou hrát, a proto z Čibiiny staré krabice vytáhne pingpongový míček. Nicméně Sestřička není Čibi, a tak ženu zprvu zklame, protože neví, jak si má s míčkem hrát. Po několika měsících se žena rozhodne nalákat kočku pomocí míčku k nim do bytu, také ve snaze dostat ji kvůli její nemoci z mrazivého počasí do tepla. Sestřička se za ní vydá do budovy bytového domu, „tíše a obezřetně“¹³⁶ vejde do jejich bytu a po jeho prozkoumání opět vyběhne ven. Podobně jako to dělala Čibi, Sestřička postupně přichází na návštěvu častěji a častěji, až se manželé rozhodnou za ní zavírat dveře a pořídit si kočičí vybavení.

„Moje kočka,“ řekla má žena při pohledu na kočičku spící na stejné pohovce, kde dřív ležela Čibi. Kočička měla dokonce i podobný obojek a ležela stočená do klubička dočista jako její předchůdkyně.¹³⁷

Sestřička se tak pro vypravěče a jeho ženu stává záplatou na to prázdné, nezaplňené místo v jejich životě, jehož existenci nevědomě odhalili ztrátou Čibi. Avšak tentokrát kočka nezůstane pouhým hostem, jako tomu bylo u Čibi, nýbrž se stane plnohodnotným členem domácnosti, který nikam neodchází a jehož přítomností se manželé mohou neustále těšit.

3.2.3 Ostatní kočky

Za ostatní kočky jsou považovány ty, které se v knize objevují pouze okrajově. Jedná se o kočky Straku a Šmudlu, jež žijí v blízkosti Bleskové uličky a jsou známé vypravěči a jeho ženě. Vždy jsou zmíněny v souvislosti s Čibi, kdy vypravěč nebo jeho žena hodnotí jejich vzájemný vztah. Dále se jedná o příslušníky Sestřiččiny rodiny, kterým v knize rovněž není věnován velký prostor.

Straka je popsána jako nádherná kočka se stejným trojbarevným zabarvením jako Čibi. Žije na jižní straně Bleskové uličky, a tak patří mezi kočky, které jsou často vyháněny ze zahrady hlavního domu. S Čibi nemá dobrý vztah, chová se k ní až nevraživě a často ji napadá, protože závidí, že Čibi dostává od obyvatel uličky více pozornosti, i přes to, že jsou si vzhledově podobné a Čibi je oproti ní jen drobnější.

Jméno Šmudla je přezdívka, kterou vymyslela vypravěčova žena pro starou dvoubarevnou kočku s hnědočerným kožichem a jasnýma očima. Kočka působí jako usedlá smutná starší dáma, byť nemá vlastní domov. Podniká proto výpravy do cizích

¹³⁵ HIRAIDE, s. 133.

¹³⁶ Tamtéž, s. 134.

¹³⁷ Tamtéž, s. 139.

domů a jednou se omylem vloudí i do domu vypravěče. Oproti Strace má s Čibi vřelý vztah, nejspíš díky věkovému rozdílu mezi nimi. Vypravěčova žena je pozoruje, jak sedí na zídce a „povídají“ si spolu.

Rodina Sestřičky je tvořena šedým kocourem otcem, černobílou, vychrtlou matkou, která má půlku obličejů bílou a půlku černou, a čtyřmi černobílými koťaty. Po nějaké době kočka matka zmizí a s ní i jedno z koťat. Zbylá tři koťata včetně Sestřičky nadále zůstávají spolu s otcem v blízkosti budovy, a tak se je vypravěč se ženou rozhodnou pojmenovat. Kromě Sestřičky je tu kotě, které je pro nejbělejší srst pojmenováno Bělásek. Z trojice koťat je největší a nejsilnější, vypravěč ani jeho žena se ho tak nesnaží nalákat k sobě do bytu, protože svým vzezřením vypadá, že se o sebe dokáže sám postarat. Posledním ze zůstavších sourozenců je Vodníček – nemotorné kotě, které „*svou želvovinovou skvrnou na hřbetě připomíná] bájněho vodního démona se želvím krunýřem.*“¹³⁸ Vodníčka se žena snaží nějak nalákat, protože se obává, že s jeho nešikovností to bude pro něj venku příliš tvrdé. Vypravěč se ho dokonce snaží odchytit do ptačí klece, ale svůj čin si na poslední chvíli rozmyslí. Otec kocour je zřejmě také starostlivý a svá koťata vychovává – Sestřička od něj dostane packou, když se poprvé vrací od vypravěče a jeho ženy.

V díle *Kočí host* Hiraide kombinací prvků poezie a *šišósecu* sepisuje svůj osobní prožitek s kočkami Čibi a Sestřičkou. Vypravěč, podobně jako autor, nechová ke kočkám kladný ani záporný vztah, ale tyto dvě kočky si k němu najdou cestu. V knize se objevuje celkem osm koček, které vykazují známky úplné obyčejnosti – nejsou nijak nadpřirozené, nemluví a lidem nerozumí. Antropomorfní prvky některým z nich přisuzují vypravěč a jeho žena svým pozorováním a popisováním jejich činností. Čibi je popisována jako energická, zvědavá, ale opatrná kočka a místy působí jako malé, hravé dítě. Její existenci je vypravěčem místy přikládán tajemný, záhadný nádech. Sestřička svým vzhledem působí přátelsky a mírumilovně. Svoji milou povahu ukazuje i při pečování o své sourozence a otce. Straka vyznívá ctižádnostivě a vůči Čibi závistivě. Šmudla zanechává poněkud smutný dojem, ale s Čibi vychází velmi dobře, lze proto říct, že je milá a přátelská. Sestřiččina rodina se sice záhy rozpadne, ale otec kocour je zodpovědný a nejspíš učí koťata, jak přežít. Bělásek je silné kotě, které s potulným životem venkovní kočky nebude mít problém, ale Vodníček je oproti němu poněkud nemotorný a slabý.

¹³⁸ HIRAIDE, s. 132.

4. Kočka na cestách

Spisovatelka Hiro Arikawa se v Japonsku proslavila sériemi knih inspirovanými japonskými obrannými jednotkami *džieitai*. Kromě vojenské tematiky její tvorba obsahuje i příběhy romantické a humorné. Kniha *Kočka na cestách* patří mezi Arikawinu románovou tvorbu a její příběh je vyprávěn z pohledu kocoura jménem Nana, který se se svým majitelem Satoruem vydává na cesty, díky čemuž poznává věci, které by jinak nikdy neměl možnost vidět.

4.1 Hiro Arikawa a její tvorba

Hiro Arikawa (有川ひろ, nar. 1972) je japonská spisovatelka, která tvoří především v žánru *light novel* (ライトノベル),¹³⁹ ale píše také běžné romány. Svou první cenu – ocenění pro nové spisovatele *Dengeki šósecu taišó* – obdržela za dříve publikované kapitoly svého debutového díla *Město soli* (塩の街, *Šio no mači*) již rok před jeho vydáním. Zde rozebíraný román *Kočka na cestách* (2015) je dosud jediné dílo dostupné v češtině. Mnoho Arikawiných děl, včetně knihy *Kočka na cestách*, je pro svou příjemnou lehkost a zajímavý námět převáděno do filmové či seriálové podoby. Díla také vychází v různých adaptacích manga a *anime*.

Arikawina tvorba má poměrně široký tematický záběr – obsahuje příběhy romantické, komediální, ale i příběhy žánru sci-fi zasazené do vojenského prostředí. Rovněž je typická svou jednoduchostí, ale do vět bývají vloženy i věci k zamyšlení.¹⁴⁰ Aby Arikawa docílila věrohodnosti prostředí, do kterého je příběh umístěn, sama se často pouští do nejrůznějších výzkumů či rozhovorů, a tak se považuje za „spisovatelku pracující v terénu“.¹⁴¹ Její rozhovory se týkají například japonských obranných jednotek *džieitai*,¹⁴² jimiž se Arikawa v několika svých dílech inspiroje.

¹³⁹ Jedná se o žánr, jenž vznikl v Japonsku počátku 90. let 20. století a označuje druh krátkého románu vzhledově připomínajícího (*manga*) komiks. Je psán jednoduchým jazykem, snadno se tudíž čte. Také je častou předlohou pro filmové adaptace či *anime*.

¹⁴⁰ BUTLER John. “The Travelling Cat Chronicles” by Hiro Arikawa. In: *Asian Review of Books* [online]. Asian Review of Books, 2019. [cit.8.4.2022].

¹⁴¹ JOŠIDA Daisuke. Arikawa Hiro san „Imédžin?“ [Dílo „Imédžin?“ autorky Hiro Arikawy]. In: *Šósecumaru* [online]. Shogakukan Inc., 2020. [cit. 8.4.2022].

¹⁴² Arikawa Hiro no osusume šósecu rankingu 25 sen. Renai šósecu no meišu ni joru ninki sakuhin wo gošókai [Výběr a hodnocení 25 doporučených románů Hiro Arikawy. Představení populárních děl mistra milostných románů]. In: *Sakidori* [online]. SAKIDORI, 2022. [cit. 8.4.2022].

Na vojenskou tematiku se zaměřila pod vlivem komiksů z armádního prostředí, které četla v mládí.¹⁴³ Ve svých dílech pracuje s vojenskou technikou od ponorek až po letadla a také s vnitřní strukturou armády. Dle vzoru jednotek *džieitai* například sepsala knižní trilogii odpovídající třem jejím obranným složkám, tedy pozemní, vzdušné a námořní. Jedná se o zmíněnou debutovou knihu *Město soli* a dále o díla *Na obloze* (空の中, *Sora no naka*, 2004) a *Dno oceánu* (海の底, *Umi no soko*, 2005).¹⁴⁴ V duchu vojenství a vojenského řádu je napsána i úspěšná knižní série *Válka knihoven* (図書館戦争, *Tošokan sensó*, 2006–2007), právě které bylo zpracováno do podoby *anime*.¹⁴⁵

Kočky se v Arikawině tvorbě kromě knihy *Kočka na cestách* objevují například ve sbírce sedmi příběhů *Strážné kočky* (みとりねこ, *Mitori neko*, 2021).¹⁴⁶ Arikawa se sama označuje za milovnici koček a předlohou pro kocoura Nanu, protagonistu románu *Kočka na cestách*, byla pravděpodobně její vlastní kočka.

4.2 Kočičí postavy v díle *Kočka na cestách*

Kniha *Kočka na cestách* představuje příběh vyprávěný z pohledu kočky, což v japonské literatuře není neobvyklé – prvním takovým dílem je výše zmíněné *Jsem kocour* od Sosekiho Nacumeho. První řádky knihy *Kočka na cestách* na něj dokonce odkazují, a to přímou citací prvních dvou vět díla: „Jsem kocour. Zatím nemám jméno.“¹⁴⁷ A dále uvádí: „V této zemi podle všeho kdysi žila vážená kočka, která pronesla

¹⁴³ Arikawa jmenuje například manga komiksy *Fantomu murai* (ファントム無頼) či *Painappuru ARMY* (パイナップル ARMY). ASAJI Takii. Sakka no dokušodó dai 68 kai: Arikawa Hiro san [Spisovatel a cesta čtenáře 68. část: paní Hiro Arikawa]. In: *WEB hon no zaši* [online]. Tókjó: Hakuhodo, 2007. [cit. 5.4.2022].

¹⁴⁴ Furikake-gohan. *Dokušo šošinša ni mo OSUSUME! Arikawa Hiro no džieitai sanbusaku*, „Šio no mači, Sora no naka, Umi no soko“ ... [DOPORUČENÍ pro začínající čtenáře. Trilogie autorky Hiro Arikawy o jednotkách džieitai „Šio no mači, Sora no naka, Umi no soko“ ...]. [online]. furikake-gohan, 2018. [cit. 5.4.2022].

¹⁴⁵ V této knižní sérii všechny knihovny disponují vlastními ochrannými sbory a staví se na odpor tvrdému režimu omezující svobodu mluveného i psaného slova.

¹⁴⁶ Arikawa Hiro no osusume šósecu rankingu 25 sen. Renai šósecu no meišu ni joru ninki sakuhin wo gošókai [Výběr a hodnocení 25 doporučených románů Hiro Arikawy. Představení populárních děl mistra milostných románů]. In: *Sakidori* [online]. SAKIDORI, 2022. [cit. 8.4.2022].

¹⁴⁷ ARIKAWA Hiro. *Kočka na cestách*. Přeložila Anna CIMA. Praha: Dobrovský, 2020, s. 7. Srov. ABBASOVÁ, Veronika. Arikawa, Hiro – Kočka na cestách. In: *iLiteratura* [online]. Sdružení pro iliteraturu, 2020. [cit. 9.4.2022]; Srov. CLEMENTS, Jonathan. Arikawa Hiro. In: *The Encyclopedia of*

*tyto dvě věty. Nevím, jak moc důležitá kočka to byla, ale jelikož já už jméno mám, minimálně v tomto ohledu jsem ji překonal.*¹⁴⁸ Autorka do jisté míry podobně jako Soseki používá kočičího vypravěče jako prostředek kritiky společnosti, avšak zaměřuje se spíše na chování lidí ke kočkám, nikoliv lidí celkově. Oproti Sosekiho kocourovi Arikawin kocour Nana nepůsobí tak ostře a má pro lidi pochopení¹⁴⁹ a středobodem díla je vztah kočičího vypravěče Nany a jeho majitele.¹⁵⁰ Autorka se vžívá do role kočky a snaží se na svět nahlížet kočičíma očima, čímž někdy i prolomí tzv. třetí zeď.¹⁵¹

Dílo je psáno převážně ich-formou z pohledu kočky – kocour Nana formou vlastních záznamů zapisuje putování se svým majitelem Satoruem. Nana nejprve popisuje svůj život toulavé kočky, jež obsadila kapotu stříbrné dodávky, aby se mohla slunit, a první setkání s člověkem Satoruem, který kocourovi začne nosit jídlo. Nana je nedlouho poté sražen autem a obrátí se s žádostí o pomoc na Satorua. Dvuměsíční léčení Nanova zranění přeroste v několikaleté společné soužití. Avšak z příčiny, která je zpočátku čtenářům neznámá, chce Satoru najednou najít někoho, komu by mohl kocoura svěřit do péče. Společně se tak vydají po stopách Satoruových starých přátel z různých období jeho života – v prvním záznamu dvojice navštíví Satoruova přítele za základní školy Kósukeho, ve druhém se Nana seznamuje s Jošiminem, Satoruovým spolužákem z nižší střední školy, a třetí záznam je návštěva manželů Sugiových, se kterými se Satoru seznámil na vyšší střední škole a s nimiž byl i na univerzitě. Během každé z návštěv Satoru a jeho přátelé vzpomínají na společně prožité chvíle, díky čemuž se Nana dozvídá víc o Satoruově životě. Nanovy zápisky jsou také proluty pasážemi z perspektivy navštívených, jejichž prostřednictvím jsou nastíněny potíže, se kterými se jednotlivé postavy musí ve svých životech potýkat.¹⁵² Nicméně z nějakého důvodu všechny pokusy o nalezení nového

Science Fiction [online]. Eds. John Clute, David Langford, Peter Nicholls and Graham Sleight. London: Gollancz, 2021. [cit. 9.4.2022].

¹⁴⁸ ARIKAWA, s. 7.

¹⁴⁹ ABBASOVÁ.

¹⁵⁰ CLEMENTS.

¹⁵¹ Nana se někdy obrací na samotné čtenáře, když si například stěžuje na myší hračky, na které plýtvá svoji energií pro nic, protože by se do nich podle něj mělo alespoň dávat kuřecí maso, aby z toho kočka něco měla. ARIKAWA, s. 40. Nebo vystupuje proti oproti psům neférovému zacházení s kočkami. ARIKAWA, s. 158–159.

¹⁵² Zdá se, že Satoru dostává významu svého jména (悟, *satoru* = probuzení, uvědomění si, pochopení), jelikož svým nevědomím přičiněním ostatním pomáhá s překonáním jejich problémů. Kósukemu pomůže se získáním odvahy při jednání s jeho otcem. Jošimine si díky němu na škole uvědomil, že to má v životě těžké, protože se mu rozvádí rodiče. V případě Sugiho jde o uvědomění si své pošetilosti a Noriko dostává z jejich výčitek, že mu nemohla kvůli své práci poskytnout normální dětství.

domova pro Nanu končí neúspěšně, a tak zbývá poslední možnost v podobě Satoruovy tety Noriko. Během cesty na Hokkaidó, kde Noriko bydlí, vyjde najevo i doposud nesdělená příčina celého cestování – Satoruovo závažné onemocnění. Z nepodařených předání Nany se tak rázem stává záminka k rozloučení se se svými přáteli a také ke společnému cestování, které má skončit právě na Hokkaidó – místě, odkud pocházela Satoruova zesnulá (adoptivní) matka a kde nyní zde žije její sestra, Satoruova teta, Noriko, která se o Satorua bude starat.

Satoruovi Mijawakimu je něco přes třicet let, je bezdětný a žije sám. V dětství přišel o své adoptivní rodiče a následně žil v péči své jediné příbuzné, která ho nezavrhlá, a to tety Noriko, s níž se kvůli její práci často stěhovali. Satoruův vztah ke kočkám má počátek v době základní školy, kdy vlastnil kocoura jménem Hači. S tím se však po smrti rodičů musel rozloučit, a než se spolu stihli znovu shledat, kocour symbolizující dobu, kdy bylo vše normální, zemřel. Nejspíš právě díky zkušenostem s Hačim rozumí Satoru vcelku přirozeně kočkám (a jiným zvířatům): „Satoru má na člověka dost vyvinutý cit pro kočičí jazyk.“¹⁵³ Obzvláště s Nanou si rozumí dobře a dokáže z větší části odhadnout kocourovy úmysly a chování. Také si s ním povídá, až to místy dokonce vypadá, že spolu vedou opravdový rozhovor, protože s Nanou mají podobné smyšlení.

„Tobě se hlavně líbila ta televize, že?“

Ano! Ano! Ta televize ve tvaru krabice byla úžasná. (...)

Proč my si také nepořídíme televizi ve tvaru krabice? Fakt se mi zamlouvala.

„Nezlob se. My zůstaneme u ploché obrazovky.“¹⁵⁴

K Nanovi se také chová, jako by to byl člověk, plnohodnotný člen jeho jinak osamělé domácnosti. Ještě předtím, než se s Nanou oficiálně seznámí, nechává kocoura ležet na kapotě své stříbrné dodávky, čímž jde proti Nanovu tvrzení, že lidé kočky z kapot svých aut vyhánějí, a dokazuje tak svou vášeň pro kočky.

V knize vystupuje celkem šest koček – kocour Nana v pozici vypravěče, Kósukeho a Satoruův již zesnulý kocour Hači, dále Jošimineho kotě jménem Chatran, starší kočka Momo patřící Čikako, perská kočka činčila cestující trajektem a nakonec Noričino kotě jménem Strakatá. O kocourech Nanovi a Hačim bylo možné zjistit nejvíce

¹⁵³ ARIKAWA, s. 15.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 152.

informací, jsou jim proto věnovány samostatné podkapitoly a rozbor ostatních koček Chatrana, Momo, perské činčily a Strakaté se nachází v podkapitole 4.2.3.

Kočky (a ostatní zvířata) jsou zde považovány za „multilingvní“,¹⁵⁵ ale lidsky nemluví. Satoru o Nanovi pronese, že má pocit, že „[Nana] snad rozumí lidské řeči, jak je chytřej“,¹⁵⁶ což Nana komentuje: „*Jak říkám. Hloupí jsou tu především lidé, co si usmysleli, že jim kočka nerozumí. Je to trochu domýšlivé.*“¹⁵⁷ Nana se například dívá na televizi či komentuje mluvu jednoho herce v rádiu, který při recenzování knihy místy mluví nespisovně, nad čímž se „*i obyčejná kočka, jako jsem já [Nana], musela usmívat.*“¹⁵⁸ Dále dodává: „*Každopádně, ať už je to kniha zajímavá, jak chce, já si ji stejně nepřečtu. (...) Rozumět psanému textu dokážou jenom lidé.*“¹⁵⁹ Kočky tedy nedokáží číst nebo psát.

Mezi všemi zvířaty, zejména psy a kočkami, v románu existuje jakási obecná zvířecí řeč, jež je pro lidi nezachytitelná, což Nana považuje z jejich strany za „hrozně nepraktické“.¹⁶⁰ Nana vede rozhovor s kočkou Momo, ale i psem Toramaruem a dalšími. Pouze s kotětem Chatranem je to obtížné, neboť mu kotě nejprve nerozumí, ale při užívání jednodušších slov ho začne poslouchat. Odpovídá však pouze gesty, protože pravděpodobně neumí mluvit. Je zde tedy odlišena úroveň schopnosti komunikace dle věku zvířete. Nana při komunikaci s lidmi na znamení odpovědi dělá různá gesta jako pokývání packou, zamávání ocasem či mňouknutí. Tyto projevy je ale schopen zachytit a obvykle správně interpretovat pouze Satoru.

4.2.1 Kocour Nana

Kocour Nana zastává roli vypravěče, a jeho přímá charakterizace je tak tvořena kromě pohledu ostatních postav (charakteristiky objektivní) i vlastním popisem sebe sama (tedy charakterizace subjektivní). Zdrojem nepřímé charakterizace je, stejně jako u předcházejících kočičí postav, Nanovo chování či smýšlení.

¹⁵⁵ ARIKAWA, s. 13. Pravděpodobně je to myšleno tak, že kočky dokáží rozumět jak lidem, tak ostatním zvířatům. Nicméně nerozumí všem lidským jazykům – Nana nerozumí frázi „Good luck“, kterou mu řekne jedna z koček, a reaguje na ni slovy: „Zdalo se, že kočka hovořila japonsky, ale rozuměla i angličtině.“ Tamtéž, s. 161–162.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 42.

¹⁵⁷ Tamtéž, 42.

¹⁵⁸ Tamtéž, 115.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 13.

Nana je z objektivního pohledu – ostatními postavami – popsán jako šestiletý bílý kocour se dvěma černými skvrnami na hlavě a černým ocasem, protože je označován za „obyčejného křížence“. ¹⁶¹ Svým vzhledem je identický s předchozím Satoruovým kocourem Hačim (viz kapitola 4.2.2.). Pouze ocas má zatočený na druhou stranu, tedy do tvaru číslice sedm. Proto mu Satoru udělí jméno Nana, o kterém se ale mylně domnívá, že se kocourovi líbí. ¹⁶² Podle Satoruova přítele Kósukeho takový tvar ocasu přitahuje štěstí a on sám jeho účinky pocítí na vlastní kůži. ¹⁶³ Kósuke o Nanovi rovněž pronese, že „je překvapivě komplikované povahy.“ ¹⁶⁴ Lidské postavy totiž považují Nanu za „pořádného“ kocoura, ¹⁶⁵ jenž je navíc chytrý, vzorný a čistotný. Často je také nazývá roztomilým a krásným kocourem, který je ale „nekontaktní“, ¹⁶⁶ tedy nemá rád přílišné mazlení od lidí. I přes Nanův odstup od lidí ho Satoru považuje za vnímavého.

Ve svém pásmu Nana s těmito vlastnostmi, které v něm lidé pozorují, víceméně souhlasí. Ví o sobě, že je „pořádná kočka“, jelikož je také nadprůměrný lovec, který se neváhá pustit i do mnohem větší kořisti, než je on sám. Svého prvního vrabce ulovil, když mu bylo půl roku, k čemuž dodává, že „chytit tvora s křídly je mnohem složitější než tvora se čtyřma nohama.“ ¹⁶⁷ Je hrdý, že „při každém lovu vždycky uspěl“. ¹⁶⁸ Odsuzuje tedy „ne-pořádné“ kočky, které si nedokáží sehnat potravu lovem. Také ho zlobí myši napodobeniny, které mu Satoru podsouvá, protože nejsou živé, pouze živě voní. Z toho důvodu se na opravdový lov snaží využívat procházek, které spolu se Satoruem podnikají. Ovšem Satoru mu jeho lovecké pokusy záměrně kazí, jelikož nechápe Nanův úmysl si lov procvičovat. „*Všem tvorům pod širým nebem je přece dán do vínku instinkt lovu! (...) Lov je základní kočičí přirozenost.*“ ¹⁶⁹ Nana se tak uchyluje k lovu holubů na balkóně jejich bytu, zejména proto, že mu lezou do jeho teritoria, ale také kvůli Satoruovi, který

¹⁶¹ ARIKAWA, s. 39, s. 159.

¹⁶² „Nana“ je japonský výraz pro číslo sedm. Toto pojmenování je jeden z neobvyklých případů, kdy Satoru špatně přečte kocourovu gestikulaci.

¹⁶³ Když po návštěvě Nany a Satorua zavolá Kósuke své ženě, která od něj odešla, telefon vyzvání sedmkrát, než je přijat. – „Byla to šťastná sedmička, kterou tu zanechal Nana?“ ARIKAWA, s. 61. Sám Nana se při poslední cestě se Satoruem svým ocasem snaží přitahovat co nejvíce krásných věcí, které by si mohli prohlédnout, a opravdu se mu to daří. Tamtéž, s. 166.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 226.

¹⁶⁵ Podle vysvětlení v knize se jedná o kočku, která když je chycena za hřbet a zvednuta do výše, pokrčí zadní nohy a připraví se na obranu. Tento postoj značí, že dané kočka je dobrý lovec (Nana). Opakem jsou kočky, jež při chycení ztuhnou a končetiny natáhnou (Hači, Chatran). Tamtéž, s. 71.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 68.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 39.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 169.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 40.

si stěžuje na holubí trus na oblečení: „Myslel jsem si, že takhle zabiju dva holuby jednou ranou (...).“¹⁷⁰ Nanův predátorský instinkt se projevuje i při jeho prvním živém setkání s koňmi a srnkami, protože díky jejich ztuhnutí při možné blížíci se hrozbě pozná, že jsou býložravci. Dále Nanova statečnost a lovecké zkušenosti vychází najevo během potyčky se psem Toramaruem, kdy psa zahrne „přívalem nadávek, který (...) se naučil během let přežívání na ulici.“¹⁷¹ Svou násilnickou stránku ukazuje Nana i při výhrůžkách Kósukemu a Satoruovi, kterým slibuje poškrábání obličeje, pokud by ho Satoru u Kósukeho nechal: „Odhaduju to tak na půlroční šachovnici na obličeji pro každého z vás.“¹⁷²

Z rychlého osvojení dovednosti lovu do určité míry vyplývá Nanova nadprůměrná inteligence. Sám se považuje za nadprůměrně inteligentního kocoura, což také často opakuje.¹⁷³ Tvrdí o sobě, že je chytrá, způsobná a uvážlivá kočka, protože si například po příchodu do Satoruova bytu hned navykl užívat kočičí záchod a dle Satoruových instrukcí se bez problémů naučil rozpoznat, o co si může brousit dráčky. Nanův intelekt se projevuje i v tom, že se bez obtíží dokáže dostat z přepravky, což Satoruovi odhalí až při cestě za Kósukem. Na jeho překvapení reaguje Nana slovy: „Satoru, měl bys být vděčný za to, jak inteligentní jsem kocour.“¹⁷⁴

Kromě přímého sdělení se jeho inteligence projevuje i v bezpočtu dalších jeho činů či úvah. Například ví, že kdyby ze zavřené přepravky vyšel před Noriko, rádně ji tím vyděsí, čímž by mohl způsobit další problémy, a tak se přemáhá to neudělat.¹⁷⁵ Dále lze zmínit jeho úvahu o papírových sáčcích na větvích broskvoní a jejich použití,¹⁷⁶ nebo postřeh, že Satoru za jejich přepravu dodávkou dává nemalou částku peněz.¹⁷⁷ Rovněž se (díky Satoruovi) pozorováním jeřabin naučí orientovat v odstínech červené barvy, kterou jako kočka nedokáže rozpoznat. „*Určitě se nám se Satoruem jevila odlišně, ale jelikož ji Satoru nazval ‚zářivě červenou‘, tak jsem si ji pod tímto označením zapamatoval.*“¹⁷⁸

Při návštěvě Jošimineho a Chatrana je odhaleno Nanovo zdárné manipulování a vytváření strategií, jak zůstat se Satoruem co nejdéle. Nana učí kotě základům lovu, což

¹⁷⁰ ARIKAWA, s. 41.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 148.

¹⁷² Tamtéž, s. 60.

¹⁷³ Tamtéž, s. 13, s. 59, s. 61, s. 92 a s. 212.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 61.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 212–213.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 117.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 75.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 170.

poslěze využívá k menšímu divadelnímu výstupu, během kterého to vypadá, že je na něj Chatran rozzlobený a chce zaútočit. Jošimine a Satoru si to vyloží tak, že se spolu kocouři nesnesou, čímž Nana zajistí pokračování jeho a Satoruova společného cestování. K něčemu obdobnému dochází i u Sugihho a Čikako a jejich psa Toramarua, který je proti Satoruovi a Nanovi vysazený už od prvního okamžiku jejich setkání. Nana této situace využívá, a když se na psa vrhá, aby bránil Satorua, vítězí po strategické stránce vyvolaného střetu a spokojeně se se Satoruem vrací domů, přičemž Toramaruovi povídá: „Zrovna jsem přemýšlel, jak to udělám, abych se mohl vrátit. A tys mi hezky vypomohl.“¹⁷⁹

Nanovu inteligenci doprovází také cit pro čtení situace. V první řadě dokáže odhadnout nebo jiným způsobem zjistit problémy, se kterými se potýkají Satoruovi přátelé.¹⁸⁰ Podobně také odhaluje i Satoruovu skrytou radost z toho, že se mu nedaří Nanu předat – tedy stejnou radost jako má on. Na dálničním odpočívadle se Nana dále slituje nad děsivě vyhlížejícím pánem, kterého se předtím lekl, a aby mu zvedl náladu, nechá se jím pohladit.¹⁸¹ Citové pochopení vyjadřuje i při návštěvě hřbitova, kdy přiznává, že sice nerozumí tomu, proč si lidé chtějí označovat místa posledního odpočinku, avšak soucítí s potřebou „se o ty kameny (...) hezky starat.“¹⁸² Především pak dokáže vycítit Satoruův zhoršující se zdravotní stav, a proto se zdržuje v jeho blízkosti. Ve chvíli, kdy je Satoru (a poslěze i Noriko) smutný, Nana mu na uklidnění oblizuje ruku, a zároveň pronáší chlácholivá slova, byť je dotyčný nemá šanci zachytit. Nana je tedy vnímavý až empatický, ale udržuje si odstup. Je například celý nespůj z donuceného objetí, a když už se nechá pomazlit, něco za to očekává.

Nanův vztah se Satoruem je vedlejším tématem celého díla. Nana Satorua považuje za „svého člověka“ a děkuje mu za vše, co pro něj udělal, počínaje záchranou po sražení autem. Oba si spolu velmi rozumí a po pětiletém soužití se dobře znají. Když má však jejich poklidné soužití skončit kvůli Satoruově nemoci a musí vyrazit na cesty, aby Satoru Nanu svěřil do péče někomu známému, Nana to poklidně přijímá a nadšeně píše: „*Já, úžasný Satorův (sic!) spolubydlicí, jsem se měl nově stát jeho úžasným*

¹⁷⁹ ARIKAWA, s. 150.

¹⁸⁰ U Kósukeho pozná, že se nepřenesl přes smrt Hačiho, kocoura z dob, kdy on a Satoru byli ještě děti, a proto by se o Nanu staral pouze z toho důvodu, že vypadá stejně jako Hači. Poté u Sugihho s náповědou od kočky Momo Nana odhalí příčinu ošklivé reakce psa Toramarua na jejich příjezd. Problém leží v Sugihho žárlivosti na Satorua, která se přenesla i na jeho Toramarua, jenž se svým chováním snaží svého majitele bránit.

¹⁸¹ ARIKAWA, s. 67–68.

¹⁸² Tamtéž, s. 172.

spolucestujícím.“¹⁸³ Během cestování Nana poznává mnoho nových věcí. Poprvé například jede po dálnici, vidí moře, cestuje trajektem či poznává krásy cest na ostrově Hokkaidó, jež jsou lemované poli barevných květin. Také z toho důvodu je Satoruovi opravdu vděčný za všechen čas, který spolu strávili.

Síla jeho pouta k Satoruovi se rovněž ukazuje, když si Satoru balí věci na cestu do nemocnice. Kvůli předchozímu častému cestování si Nana totiž automaticky myslí, že Satoruovo balení značí, že spolu opět někam vyrážejí. Nana chce být se Satoruem až do úplného konce, avšak do nemocnice nemůže, a proto má z jejich odloučení smutnou, depresivní náladu. Když ho Noriko po nějaké době vezme za Satoruem na návštěvu, Nana uteče a začne přebývat v okolí nemocnice, aby byl Satoruovi neustále co nejbližší. Na Satorua vzpomíná i několik let po Satoruově smrti, protože se považuje za jeho kocoura a stále se mu cítí být zavázaný.¹⁸⁴

Nana je velmi chytrý kocour, který dokáže o věcech uvažovat a všímat si jich. Také dokáže číst situace a vymýšlet strategie. Umí dobře lovit, čímž naplňuje svoji úlohu predátora, a je na to pyšný, protože je správná „pořádná kočka“. Svých předností si je z velké části vědom, a proto s lidmi, kteří ho popisují, souhlasí. Dokonce si uvědomuje svou roztomilost: „Osobně se domnívám, že jsem hebčí než samet, a jsem na to náležitě pyšný.“¹⁸⁵ Působí tedy hrdě a samolibě až namyšleně, což je patrné již v úvodních větách, ve kterých reaguje na Sósekiho kocoura: „*Nevím, jak moc důležitá kočka to byla, ale jelikož já už jméno mám, minimálně v tomto ohledu jsem ji překonal.*“¹⁸⁶ Není však drsný nebo hrubý – například přiznává, že je „příliš jemné povahy“¹⁸⁷ na to, aby si našel ženu. Jemně, vnímavě a empaticky působí často, jelikož dokáže najít pochopení nejen pro lidi.

Lze o něm také říct, že je poněkud uštěpačné a přemoudřelé náтуры, která je patrná z jeho uvažování o okolním dění a kritiky lidí. Komentuje již své jméno „Nana“: „*Jestli se mi moje jméno na počátku líbilo, či nikoli, to je zase věc druhá. Z nějakého důvodu mi totiž nadělili jméno ženské a to je vskutku příšerné.*“¹⁸⁸ Nebo všetečně upozorňuje na rozdíl mezi sněhovým popraškem v Tokiu a sněhovými závějemi na Hokkaidó, protože

¹⁸³ ARIKAWA, s. 18.

¹⁸⁴ Po Satoruově smrti je v Nanových zápiscích několikaletý skok do doby, kdy se Nana sám ocitá na sklonku života. V tomto posledním záznamu zejména líčí změny v životech Satoruových blízkých. Následně se přesune do snu, v němž se setkává se Satoruem na květinových pláních ostrova Hokkaidó, které je oba nadchly svou krásou. Nana ještě jednou vypisuje seznam věcí, které mohl díky Satoruovi a jejich cestování poznat a zažít, načež kniha velmi sentimentálně končí.

¹⁸⁵ ARIKAWA, s. 195.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 7.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 141.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 7.

si myslí, že by se neměly označovat souhrnně slovem „sníh“, neboť jsou úplně odlišné.¹⁸⁹ Také nechápe, jak někdo mohl vytvořit něco takového jako obrovský trajekt, který se ve vodě vznáší a nepotápí se. „*Těžké věci přece neplavou, to dá rozum. Ostatním zvířatům by ani nepřišlo na rozum převracet naruby zákony světa. Lidé jsou přece jen zvláštní plémě.*“¹⁹⁰

Z Nanova chování tedy lze určit zejména dvě jeho vlastnosti – inteligenci a empaticnost. Za další charakteristický rys by mohla být považována i Nanova přemoudřelost. Ostatní vlastnosti jsou přímo popsány, a to kocourem či lidskými postavami. Většinou to jsou povahové rysy, jež by mohly být spjaty s Nanovou chytrostí – kocour se chová vzorně – nebo rysy vzhledové, tedy Nanova roztomilost a hebkost.

Kromě rysů povahových je možné v Nanově chování najít i rysy dokreslující jeho kočičí podstatu, ale také prvky, které lze označit za polidšťující. Jelikož Nana není obyčejná, nečinná kočičí postava, v jeho chování je možné najít lidské tendence. Mezi konkrétní příklady patří to, že se Nana dokáže cítit poníženo – například se obává, že ho někdo ze stříbrné dodávky vyžene „ponižujícím kšá.“¹⁹¹ Dále se Nana chystá „obdarovat [Satorua] cynickým pohledem“,¹⁹² a také je popsán, že „trucuje“¹⁹³ nebo že se tváří otráveně, a též „zdvořile odmítá“¹⁹⁴ nabídky na focení. Tyto popisy ve spojení s Nanovými lidskými vlastnostmi vytváří dojem, že Nana není pouhé zvíře, ale je schopen přemýšlet a cítit jako člověk, stejně jako nejspíš i ostatní kočky v románu.

Mezi kočičí prvky, jimiž je dotvářena Nanova „kočkovitost“, patří běžné věci, o kterých se ví, že je kočky opravdu dělají. Nana například vrní, když ho někdo hladí pod bradou, nebo se snaží vtěsnat do pro něj malé krabice. Dále Nana sám ve svých úvahách sdílí bezpočet faktů o kočkách a „kočičích moudrostí“, o nichž lze jen hádat, zda jsou pravdivé. Například kočky prý mají hudební vkus a při dešti se jim chce spát. Všechno také přijímají tak, jak je, a mají velkou zásobu trpělivosti. Nanovy obecné kočičí poučky stojí v kontrastu s věcmi, které Nana díky cestování zažívá poprvé. Například poprvé vidí moře a poznává jeho hrůzu. Setkává se také s jeho suchou verzí v podobě blyštivého pole

¹⁸⁹ Tokijský sníh je jako „bílý, studený prach“ a hokkaidský vypadá jako „šlehačka na dortu.“ ARIKAWA, s. 170, s. 198.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 157.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 7.

¹⁹² Tamtéž, s. 12.

¹⁹³ Tamtéž, s. 24.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 230.

stříbrné ostrice, na které narazí cestou přes Hokkaidó. Během cest rovněž naživo vidí horu Fudži, kterou do té doby považoval za malý trojúhelník.¹⁹⁵

4.2.2 Kocour Hači

V době, kdy Satoru a Kósuke docházeli na základní školu, Kósuke jednou našel u cesty krabici se dvěma koťaty. Jedním z nich byl právě kocour Hači, kterého si poté vzal domů Satoru. V hlavním ději knihy již nežije. Hači je tedy výhradně popisován při rozhovoru Satorua a Kósukeho, ale okrajově je zmíněn i během návštěv ostatních přátel.

Hači je popisován jako kočka, která byla vzhledově téměř identická s kocourem Nanou. Na hlavě měl dva černé fleky připomínající tvarem japonskou osmičku, pro které získal své jméno.¹⁹⁶ Černý ocas měl také zatočený do tvaru skoby, ovšem na opačnou stranu než Nana. Oproti Nanovi měl rovněž na bílém těle místy rezavé nebo hnědé skvrny, díky kterým by mohl být považován za vzácného „tříbarevného mourka“,¹⁹⁷ kdyby jich měl více. V době nálezu, jak vzpomíná Kósuke, vypadali Hači a druhé kotě jako „dvě bílá, měkoučká, chlupatá klubíčka“ a „bezmocná, heboučká stvoření“.¹⁹⁸

Z konverzace Satorua a Kósukeho dále vyplývá, že byl Hači tichý, hodný a poslušný kocour, který se nechával rád a hodně mazlit, čímž kontrastuje Nanově odstupem. Dokázal vycítit, že je někomu zle, a dokonce sloužil při hádce jako „indikátor prohry“, protože zaujímal postavení na straně prohrávajícího. Plakajícímu Satoruovi na uklidnění olizoval ruku, podobně jako dělá Nana.

V pohybovém nadání na tom byl ale daleko hůř než Nana. Byl prý roztržitý a neobratný a při hraní se mu vždy zamotávala hlava. Nana o něm tvrdí, že „*byl asi ten typ kočky, které změknou nohy, když ji někdo chytí za kůži na krku. Jinými slovy kočka, která nechytí žádnou myš.*“¹⁹⁹ Kvůli události chvíli po jeho nálezu, kdy Kósukemu bylo zakázáno ho mít doma, a Satoru se tak rozhodl s kotětem i Kósukem utéct z domova, Hači pravděpodobně zažil šok z natřásající se temné krabice. Tato nehezka zkušenost mohla vést k tomu, že když s ním Satoru letěl letadlem, kocour byl celý den vyděšený.²⁰⁰

S Hačim se později Satoru a Kósuke museli rozloučit, protože se o něj Satoru kvůli smrti svých rodičů už nemohl starat. Hači tak byl převzat do péče Satoruových

¹⁹⁵ ARIKAWA, s. 116.

¹⁹⁶ Nejspíš pokud by se číslice 8 psala znakem „八“. Tamtéž, s. 16.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 38.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 28.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 39.

²⁰⁰ Kvůli tomu se Satoru vyhýbá létání s Nanou, který mu to vyčítá.

příbuzných v Kokuře, kam se Satoru několik následujících let snažil dostat, aby se s kocourem mohl opět shledat, ale marně. V čase, kdy si Satoru šetřil peníze z brigády, aby se vydal na cestu za ním, byl Hači přejat autem.²⁰¹

4.2.3 Ostatní kočky

V této podkapitole se nachází rozbor kočičích postav, jimiž jsou kotě Chatran, které žije na farmě společně s Jošiminem, starší kočka Momo, jejíž majitelé jsou Sugi a Čikako, Noričino kotě zvané Strakatá, a v poslední řadě perská kočka činčila objevující se na trajektu, kterým se Nana se Satoruem plaví na Hokkaidó.

Chatran je zrzavé kotě, kterého najde a zachrání Jošimine, Satoruův kamarád. Nana odhaduje, že bylo pravděpodobně nejslabší z celé kočičí smečky, a tak zůstalo pozadu.²⁰² Svě jméno Chatran dostalo podle zrzavého kocoura z filmu *Kočí příběh*. Je to hravé, roztomilé kotě, které rozpozná, kdo má kočky rád, protože se ihned začne lísat k Satoruovi, jenž mu rychle podlehne. Svou roztomilou přítulností a roztržitostí Satoruovi připomíná Hačiho. Jošimine si ale na kotě stěžuje, protože není „pořádná kočka“, takže mu na farmě není k užtku lovením myší. Nana proto začne vymýšlet plán, ve kterém se dobrsrděčně ujme výuky kotě, aby mu ukázal základy loveckého umu. Pro svůj nízký věk Chatran s Nanou nekomunikuje a Nana musí dokonce užívat lehké výrazy, které by kotě pochopilo. Nana nevěří, že se Chatran dokáže naučit lovit, jelikož při loveckém postoji zuřivě máchá ocasem, že je „nenápadný jako pochodová kapela“.²⁰³ Když ale kotěti přikáže, že musí zaujmout bojové postavení, aby se předvedlo Jošiminemu, Chatran do toho dá všechno, až vypadá jako „vybuchující plyšová koule“²⁰⁴ a Nana musí uznat, že „[t]řebaže byl jenom malé kotě, syčel a prskal a do budoucna to s ním vypadalo docela slibně. I když ohledně toho lovu jsem byl stále na pochybách.“²⁰⁵ Nicméně, Nanovo zaučení je Chatranovi ku prospěchu, neboť z fotky, kterou po několika letech ukazuje Jošimine, se z něj stal „expert na chytání myší“.²⁰⁶

Momo je dvanáctiletá mourovatá kočka žijící v penzionu pro mazlíčky, jenž je ve vlastnictví Sugihy a Čikako. Svě jméno dostala podle nedalekého broskvového sadu.²⁰⁷

²⁰¹ ARIKAWA, s. 134. Nanovo sražení autem tak Satoruovi evokuje vzpomínku na Hačiho, kterého nebyl nijak schopný zachránit. Záchrana Nany pro něj symbolizuje druhou šanci, nebo dokonce nápravu minulosti.

²⁰² Tamtéž, s. 92.

²⁰³ Tamtéž, s. 94.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 104.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 227.

²⁰⁷ „Momo“ je japonské slovo označující broskev.

Na první pohled se tváří odtažitě, a i přes svůj věk na Nanu působí šarmantně: „,Těší mě,‘ řekla přesně podle kočičí etikety a stále si přitom udržovala odstup.“²⁰⁸ S Nanou si povídá o reakci psa Toramarua na Satorua, za kterou se omlouvá, protože Toramaru pouze ochraňuje svého majitele. Nana ale její vysvětlení nechápe, čehož si všimne, a tak se opětovně omlouvá: „Náš pán je v porovnání s tvým pánem patrně o něco bázlivější.“²⁰⁹ Neprozradí tedy přímo, co se děje, ovšem působí velmi slušně, a Nana to tak z respektu „ke starší dámě“²¹⁰ nechává být. Momo nechává Nanu sedět na staré krabicovité televizi, aby si vyzkoušel, jaké to je – vypráví mu, že přechod na plochou televizi byl v kočičím světě „doslova generačním milníkem“.²¹¹ Díky věkovému rozdílu mezi ní a Nanou mu je schopná předávat zkušenosti a fakta, která Nana pro svůj nízký věk nezná. Když se schyluje k souboji Nany a Toramarua, stejně jako Nana zůstává Momo klidná a nejspíš se zaujetím sleduje celou situaci. Uznává, že má Nana kuráž, čímž kocoura podpoří. Při odjezdu Nany a Satorua se připojí k loučení a Nanu chválí, protože „[t]akový boj na život a na smrt (...) neviděla vážně dlouho“.²¹² V posledním Nanově záznamu kočka Momo již nežije a Sugi s Čikako mají dítě.

Strakatá je kotě, které najde Noriko několik let po Satoruově smrti. Oproti Hačimu a Nanovi má skvrny po celém těle, je tedy plně třibarevná, avšak nejedná se o vzácného kocoura, nýbrž o kočku, u kterých je takové zbarvení běžné. Jméno, které jí Noriko dala podle jejího zbarvení, Nana komentuje: „*Co se týče přidělování hloupých jmen na základě vzhledu, musím říct, že v případě vaší rodiny nepadá jablko daleko od stromu.*“²¹³ Její výchovy a péče o ni se ujme Nana, nejspíš se jí tak dostane výuky lovu. Strakatá je tedy první kočka, kterou Noriko vlastní, a zároveň je to náhrada za Nanu, jenž je již starý.

V knize vystupuje ještě jedna kočka, se kterou se Nana setká na trajektu v prostoru pro zvířata, a její jméno není známo. Jedná se o perskou bílou činčilu, kterou Nana považuje za „drahé, dlouhosrsté polštářové plemeno“²¹⁴ a také za „cynickou“.²¹⁵ Ve své kleci je natěsnaná v rohu, a tak se Satoru mylně domnívá, že je osamělá, ovšem Nana ví, že mávání jejího ocasu značí otrávenost. V prostoru se nachází množství psů, kteří přes sebe navzájem povykují – Nana pochopí její strategii ve chvíli, kdy na něj psi spustí své

²⁰⁸ ARIKAWA, s. 120.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 120.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ Tamtéž, s. 140.

²¹² Tamtéž, s. 150.

²¹³ Tamtéž, s. 232.

²¹⁴ Tamtéž, s. 160.

²¹⁵ Tamtéž, s. 161.

dotazy. Protože se psi začnou Nanovi smát za to, že ho Satoru chodí neustále kontrolovat, činčila ztratí svůj chlad a psům (i čtenářům) odhalí Satoruův vážný zdravotní stav, načež Nana uznává, že má „docela vyřídilku.“²¹⁶ Na Nanovo poděkování odpoví „bez zájmu, že za málo.“²¹⁷ Šlo jí tedy jen o umlčení dotěrných poznámek, ale zbytek cesty si s Nanou i psy povídá. Při loučení poví Nanovi „Good luck“,²¹⁸ čemuž Nana nerozumí, ale po vysvětlení pochopí, že činčila díky původu jejích majitelů rozumí japonštině i angličtině.

Arikawa ve své knize *Kočka na cestách* odkazuje na dílo Sósekiho Nacumeho, jehož vypravěčem byl bezejmenný kocour. Arikawin kočičí vypravěč se jmenuje Nana a jeho předlohou je pravděpodobně autorčina vlastní kočka. Kocour Nana zaznamenává společné cestování se svým majitelem Satoruem, je tedy silně antropomorfizován. Polidštěná jsou i ostatní zvířata v příběhu, protože mezi sebou pravděpodobně všechna dokáží mluvit jakousi mezidruhovou řečí. Zároveň všechna rozumí lidem, „lidsky“ však nemluví, a tak za tímto účelem užívají zvířecí gesta. Nanův majitel Satoru je umí většinou dobře číst, zejména ta Nanova, čímž vyniká nad ostatními lidskými postavami v knize. V knize vystupuje celkem šest koček včetně kocoura Nany. Nana je místy až přemoudřele znějící, inteligentní „pořádný“ kocour, který si své přednosti dobře uvědomuje. Působí tedy pyšně, a zároveň má rozvinuté empatické cítění, což ho obojí velmi zlidšťuje. Hači i přes vnější podobu oproti Nanovi vyznívá mírněji – jako velmi přítulná kočka, která mazlení upřednostňuje před sportovními aktivitami. Chatran je roztomilé kotě, které se snaží odvděčit Jošiminemu za záchranu, a tak se ze všech sil pod Nanovým vedením učí lovit. Momo má osobnost a vystupování šarmantní staré dámy – Nanovi vypráví o věcech, které on pro svůj věk nezažil. O kotěti jménem Strakatá nelze vyčíst nic kromě vzhledu, lze se ovšem domnívat, že díky Nanově výchově bude dobrou lovkyní. Kočka činčila na první pohled působí honosně, je ale cynická a rázná.

²¹⁶ ARIKAWA, s. 160.

²¹⁷ Tamtéž, s. 161.

²¹⁸ Tamtéž.

5. Srovnání

Na základě analýzy dvaceti kočičích postav (deseti koček a deseti kocourů), které je ve vybraných dílech možné charakterizovat nebo alespoň popsat, přistoupím ke srovnání pojetí koček jako literárních postav jednotlivých autorů. Nejprve se zaměřím na to, jakou funkci jim autor ve svém díle uděluje, a následně popíšu, jakými prvky tvoří autor „kočičí část“ postav, a naopak jaké jim přisuzuje rysy lidské. Nakonec se hlouběji zaměřím na jejich antropomorfizaci.

Murakami je známý svým vztahem ke kočkám a tím, že se kočky objevují v jeho tvorbě, kde stejně jako celá Murakamiho díla i ony často oplývají nadpřirozenem. Dílo *Kafka na pobřeží* není v tomto ohledu výjimkou a kočičí postavy, které v něm vystupují, jsou svým způsobem neobyčejné. Primárně o nich lze mluvit jako o (bezbranných) dětech, což je tedy funkce nebo spíše symbolika, kterou Murakami ve své tvorbě kočkám často uděluje. Dále jsou kočky klíčové při tvorbě druhé části Nakatovy dějové linie. Sezamka má funkci spojovací – byť v ději téměř nevystupuje, jakožto Nakatou hledaná kočka propojuje Nakatu s ostatními kočkami. Ostatní kočky zastávají pozici „náhodných kolemjdoucích“, kterých se Nakata dotazuje na Sezamku, přičemž s nimi vede běžné, nezávazné hovor. Následně se ale kočky z role kolemjdoucích posunou do role obětí únosu šíleného démona, které jsou v ohrožení života, přičemž jedním z důvodů, proč se tomu tak stane, je to, že s nimi Nakata vedl rozhovor.

Hiraide má oproti Murakamimu ke kočkám intimnější vztah. Do své tvorby vnáší pouze reálné kočky, které jsou pro jeho život něčím důležitým. Tak je tomu i v díle *Kočičí host*, ve kterém Hiraide poeticky vykresluje krásné chvíle, jež díky setkání s kočkami Čibi a Sestřičkou se svou manželkou mohli zažít. Kočky jsou středem tohoto díla, hlavním motivem, či dokonce jeho protagonisty a příběh je vytvářen tím, jak vypravěč popisuje zážitky s nimi a jejich aktivity, chování či reakce. Styl, jakým tak činí, působí, jako by rodič zaznamenával růst svého dítěte. Lze tedy říci, že kočky v životě manželského páru zaujímají postavení podobné dětem, které vypravěč se ženou (přeneseně i autor s manželkou) nemají. Také vypravěč přisuzuje určitou magičnost a tajemnost. Jejich funkce a symbolika (a její důvod) jsou tak v jistých bodech stejné jako u Murakamiho.

Arikawa má obdobně jako Murakami ke kočkám běžný, vřelý vztah a ve své tvorbě s nimi také pracuje. Její kniha *Kočka na cestách* reaguje na sto let starý Sosekiho román, který je také psán z pohledu kočky a nepochybně jí byl inspirací. Předlohou pro

kocoura Nanu je navíc její vlastní kocour. Nana v románu zastává roli vypravěče a ostatní kočičí postavy se v příběhu objevují zpravidla v běžném postavení lidských mazlíčků. Nicméně i zde u některých lidských postav kočky zastávají roli náhrady za děti. Nejvíce je to patrné u Satoruova přítele Kósukeho a jeho ženy, kteří nemohou mít dítě, a tak si nakonec pořídí kočku. Dále se jistým způsobem jedná o Jošimineho, Noriko i Satorua samotného, jelikož jsou všichni nezadaní a bezdětní, a zároveň vlastní kočku. Sugi s Čikako v čase návštěvy děti také nemají, ale mají kočku Momo. Ke konci knihy však Nana píše, že Momo již zesnula a že Sugimu a Čikaku se narodilo dítě, přičemž se nevyjadřuje o tom, zda mají nějakou kočku – možná už totiž přestala být potřeba.

Bylo by tedy myslitelné, že role koček ve vybraných dílech nebudou mít téměř nic společného, a to kvůli různorodé povaze jednotlivých děl a vztahu autorů ke kočkám jako takového, avšak ve všech dílech lze kočkám přiřadit stejnou roli – zástupné dítě.

V pojetí koček jako literárních postav je také možné pozorovat několik dalších společných jevů. Zaprvé, všichni autoři pracují s podobnými popisnými prvky, kterými vykreslují „kočičí část“ dané postavy. V tomto ohledu hraje nejdůležitější roli bezpochyby popis vzhledu kočky, vyznačující se často roztomilostí.²¹⁹ Dále se jedná o popisy drobných činností, jako je pohyb ocasu nebo protáhnutí hřbetu, a také o konkrétní, pro kočky typické rysy, jimiž jsou například obliba ryb a mořských plodů²²⁰ nebo snaha se vtěsnat do malé krabice. V knihách *Kočičí host* i *Kočka na cestách* vystupují kočky, které jsou dobrými lovci, což pro predátorský původ koček lze také považovat za běžný kočičí rys. Díla *Kafka na pobřeží* a *Kočičí host* místy za účelem dotvoření dojmu kočky používají různé „kočičí moudrosti“, které kočičí postavy sdělují. Jedná se o kocoura Ócuku, který například mluví o kočičí paměti a její omezenosti, kočku Mimi s její teorií o bezbrannosti koček a kocoura Nanu, jenž „kočičích mouder“ předává bezpočet.

²¹⁹ Pokud by se porovnávaly přímo kočičí postavy, v jejich vzhledu lze najít podobnosti v zbarvení srsti. Nejvíce je koček tříbarevných (celkem pět), dále černobílých (čtyři) a hnědých (v každém díle po jedné takové kočce). Zajímavostí je, že černé kočky jsou pouze v díle *Kafka na pobřeží* (Ócuka a Tuňák Extra) a zrzavá kočka jen v knize *Kočka na cestách* (Chatran). Za roztomilé je považováno nejméně osm koček.

²²⁰ Ve všech třech knihách se setkáme s typickým kočičím jídlem – rybou. Makrela je častá pro kočky v dílech *Kočičí host* i *Kafka na pobřeží*. Nana z knihy *Kočka na cestách* má v oblíbenosti mořské plody a tuňáka. Každé z děl má i své charakteristické rybí pokrmy. V knize *Kafka na pobřeží* je to především úhoř, ale objevují se i kočky, které upřednostňují sušené sardinky nebo tuňáka. *Kočičí host* nabízí obří krevety druhu *šappa* a *Kočka na cestách* disponuje nejen rybími pochoutkami, ale i kuřaty, obyčejnými granulami nebo dokonce ulovenými drobnými zvířaty či brouky.

Zadruhé, ve všech třech dílech jsou kočičí rysy doplněny i o takové, jež kočkám udělují lidské rozměry. Jedná se zejména o lidské vlastnosti, které jsou u koček pozorovatelné, a to v jejich přímé i nepřímé charakterizaci. Takovou vlastností je například inteligence, kterou lze pozorovat u koček v každém z vybraných děl – kočka Mimi (*Kafka na pobřeží*) obsahem svých promluv působí sečtělé a kocour Nana se svou chytrostí i chvástá. Za chytrou by se dala považovat i kočka Čibi (*Kočíci host*), která se rychle učí novým věcem. Dále se jedná o činnosti, chování a emoce, které se lidskému charakteru podobají – kočky se například zasní, usmívají či jinak tváří, způsobně sedí a chovají se dle etikety, nebo se z nějaké situace cítí trapně či něco činí ze zdvořilosti.

Všechna tři díla tedy pracují s antropomorfizací některých kočičích postav. Každá z představených koček má vybudovanou svou vlastní, často i poměrně komplikovanou osobnost do takové míry, že kdyby se vynechala její „kočičí část“, působí jako obyčejný člověk. Zjednodušeně řečeno, například v knize *Kafka na pobřeží* kocour Ócuka smýšlí jako „pohodářský“ flegmatik a kočka Mimi se zdá jako vzdělaná, slušná dívka. Kočka Čibi z díla *Kočíci host* se podobá zvědavému, hbitému dítěti a kotě Sestřička se zodpovědně a ochránářsky stará o svoji rodinu. A konečně, Nana z románu *Kočka na cestách* působí namyšleně, pronáší až přemoudřele znějící poznámky a místy kritizuje lidi kolem sebe, zároveň pro ně však dokáže najít pochopení.

Lze říci, že antropomorfizace je v největší míře obsažena v díle *Kočka na cestách*, ve kterém je kocour Nana sám vypravěčem a zapisovatelem příběhu, pročež je možné pozorovat jeho vnitřní myšlenkové procesy, názory, úvahy, domněnky, pocity či reakce na podněty. Rovněž charakterizuje a hodnotí ostatní postavy, jako by sám byl člověk. Všechno se sice odehrává pouze v jeho hlavě, jelikož není schopen se vůči lidem vyjádřit verbálně, ale přes to tyto procesy poskytují větší zázemí k jeho charakterizaci, než tomu je u ostatních rozebíraných knih, ve kterých náhled do mysli kočky není v takové míře dostupný. Nanova osobnost je tak ze všech analyzovaných koček v tomto ohledu nejpropracovanější.

Mluvit a verbálně se vyjadřovat dokáží kočky v románu *Kafka na pobřeží*, nicméně pouze díky prostředníkovi v podobě Nakaty nebo *Vchodového kamene*, který narušuje hranici mezi světy a kočkám umožňuje být slyšeny. Není ovšem možné nahlédnout do jejich vnitřních myšlenek a pocitů, tudíž je lze charakterizovat pouze prostřednictvím jejich názorů či myšlenek, které v konverzaci naznačí nebo výslovně sdělí. Jejich antropomorfizace se tedy zásadně liší od té v knize *Kočka na cestách*, jelikož

používá jiného prostředku k dosažení polidštění koček než jejich vlastní myšlenky, a sice řeči.

Kočíci host obsahuje z vybraných děl nejmenší míru antropomorfizace. Byť si zde kočky sedají „s pacičkami způsobně složenými před sebou“²²¹, oproti ostatním postavám se samy nijak nevyjadřují (nemluví ani nezapisují své dojmy). Jejich charakterizace je obstarána lidským vypravěčem, přičemž by se dalo říci, že jakési antropomorfizace dosahují Čibi a Sestřička pouze v niterných myšlenkách vypravěče a jeho ženy, pro něž mohou zastávat roli pravého „lidského“ člena domácnosti. Obdobně jako je to u koček z románu *Kafka na pobřeží*, i v této knize svým způsobem kočky mají prostředníky (vypravěče a ženu), které jim umožňují působit o něco lidšěji.

V rámci antropomorfizace kočičích postav se lze ještě specifitěji zaměřit na „řeč“, tedy na to, zdali kočky mluví lidskou řečí, případně jí pouze rozumí a zdali disponují nějakou svou řečí vlastní. V románu *Kafka na pobřeží*, jak již bylo řečeno, kočky potřebují prostředníka. Hovoří s nimi lidé, kteří jsou toho kvůli záhadným okolnostem schopni, a opačně, kočky s lidmi hovoří tzv. „společnou řečí“²²², jazykem universálním pro veškeré bytosti ve všech možných paralelních světech. Ten je však svázán podmínkou, že aby jím mohlo být komunikováno, musí se stát na pomezí daných světů. Oba způsoby, díky kterým kočky mohou mluvit, jsou omezené, i přes to ale kočkám umožňují verbálně komunikovat s lidmi, což v ostatních vybraných knihách není možné. Obsahem kočičích promluv jsou věcné záležitosti jako například poznámky o počasí, zkušenosti ze života a názory na Nakatu či na ztracenou Sezamku. V knize se také objevuje hodnocení úrovně řeči – některé kočky jsou přímo popsány, že mluví hrubě nebo stroze. Lidské řeči kočky rozumí přirozeně, aniž by si s nimi lidé přímo povídali, avšak nemluví jí. Z Óukovy promluvy vyplývá, že také nejsou schopny číst ani psát. Mimi posléze ke komunikaci s Nakatou, který jí po poražení démona už nedokáže rozumět, užívá zvířecí styl komunikace s lidmi, tedy různá gesta – například máchání ocasu.

V díle *Kočka na cestách* mezi sebou kočky a psi dokáží mluvit jakousi zvířecí řečí, není však jasné, zda se to vztahuje na všechna zvířata – Nana například nemluví s holuby, které loví na balkóně. Tento zvířecí jazyk lze pozorovat při setkání se psem Toramaruem nebo ve scéně na trajektu, kde si Nana povídá s ostatními zvířaty v úložném prostoru. Témata promluv se stáčí k aktuálnímu dění nebo životu – jako je tomu v rozhovoru Nany

²²¹ HIRAIDE, s. 132.

²²² MURAKAMI, s. 525.

a Momo – nebo v případě komunikace se psy k odlišnostem mezi nimi a kočkami.²²³ Podobně jako je tomu u lidí, i mezi zvířaty existuje úroveň znalosti jazyka odvíjející se od věku jedince – kotě Chatran nerozumí Nanovým složitějším promluvám. Lidské řeči rozumí Nana a pravděpodobně i ostatní kočky (a psi) bez problémů. Nana dokonce i komentuje místy pokleslou úroveň mluvy hlasatele v rádiu. Kočky ale nemají schopnost „lidsky“ mluvit, a také nedokáží psát ani číst, tedy stejně jako tomu je u knihy *Kafka na pobřeží*. Nana náhradu za přímé verbální vyjádření užívá zvířecí způsob komunikace s lidmi, tedy rozličné posunky či pohyby.

V knize *Kočíci host* se objevuje kočící řeč v pouhé domněnce vypravěčovy ženy, která si pozorujíc interakci Čibi s kočkou Šmudlou představuje, že kočky spolu hovoří o osobních věcech ze svých životů. Téma jejich domnělého hovoru je tak obdobné jako v ostatních dvou dílech. Ze tří typů „řeči“ je tato tedy rozsahově nejomezenější, a navíc *de facto* imaginární. Na lidskou řeč Čibi nijak výrazně nereaguje, proto je možné konstatovat, že kočky lidské řeči spíše nerozumí (a tudíž jsou samozřejmě také negramotné). Obdobně jako Nana a Mimi se Čibi vyjadřuje posunky – například u krevet *šappa* dává najevo, že chce přidat tím, že se naježí.

U kočících postav zvolených děl je tedy možné pozorovat jednu společnou symbolickou funkci – zástupce dítěte. Kočky v knize *Kafka na pobřeží* mají i další role, jako kolemjdoucí a oběti únosu, které svým způsobem umocňují dojem, že kočky jsou opravdu jako lidské bytosti a můžou být stejně bezbranné jako děti. V díle *Kočíci host* je kočkám především přisuzována zmíněná role dítěte, a zároveň v životě vypravěče a jeho ženy kočky zaujímají funkci hybného elementu, který od základu změnil jejich vnímání světa. *Kočka na cestách* staví kočku do pozice vypravěče a ostatním kočkám uděluje jejich obvyklou roli, tedy postavení domácího mazlíčka.

Popisné prvky kočících postav lze ve všech dílech rozdělit na prvky vytvářející kočící podstatu postavy a na prvky polidšťující. Kočící stránku zajišťuje zejména vzhled postavy a dále popisy pohybů a běžných kočících činností či zálib. Lidská stránka je tvořena jejich antropomorfizací – kočky oplývají emocemi, lidskou mimikou a jsou jim přisuzovány lidské vlastnosti. Míra antropomorfizace kočících postav má i vliv na způsob jejich charakterizace. V díle *Kočka na cestách* je kočka charakterizována nahlédnutím do

²²³ ARIKAWA, s. 161.

jejího uvažování, v románu *Kafka na pobřeží* tento proces probíhá prostřednictvím kočičích promluv a v díle *Kočíci host* je to možné díky vypravěčově popisu.

Ve všech dílech se objevuje alespoň náznak „kočičí“ řeči, jejímž prostřednictvím se kočičí postavy dorozumívají s ostatními bytostmi, byť v románu *Kočíci host* jde pouze o domněnku jednoho člověka. V románech *Kafka na pobřeží* a *Kočka na cestách* jsou dokonce i rozlišovány úrovně spisovnosti mluvy. V tématice hovorů často figuruje mluvení o životě a sdílení zkušeností, což kočičím postavám dodává hloubku a dotváří jejich osobnost. Avšak v žádném z děl kočky nedokáží mluvit lidskou řečí, natož psát nebo číst. V komunikaci s lidmi tak všechny kočky užívají běžnou zvířecí gestikulaci.

Závěr

Tato práce měla za cíl porovnat pojetí koček jako literárních postav ve vybraných dílech japonské literatury 21. století. Jednalo se o díla *Kafka na pobřeží* (Haruki Murakami), *Kočičí host* (Takaši Hiraide) a *Kočka na cestách* (Hiro Arikawa). Cíle bylo dosaženo představením daného autora, přičemž byla nastíněna i možná autorova motivace vedoucí k zapojení kočičí postavy v jeho díle, dále uvedením zvoleného díla a analýzou jednotlivých kočičích postav se zaměřením na jejich kočičí a lidské rysy. Také bylo vysvětleno, proč kočky rozebírané v této práci mohou být považovány za literární postavy.

Analýzou vybraných děl bylo zjištěno, že i přes zcela odlišné žánrové zařazení a děje knih se pojetí kočičích postav v mnohém podobá. Společné jevy se objevují již ve způsobu vykreslení kočičích postav, tedy v jejich kočičích a lidských rysech. V dílech *Kafka na pobřeží* a *Kočka na cestách* je jejich kočičí charakter navíc dokreslován a zdůrazňován „kočičími moudrostmi“. Bez kočičích prvků a poukazování na ně by zejména kočky v dílech *Kafka na pobřeží* a *Kočka na cestách* mohly působit jako běžné lidské postavy. Všechna díla také pracují s existencí jakési řeči, která umožňuje kočkám se vyjadřovat, a všechny kočičí postavy jsou rovněž „negramotné“. Podobné jsou si dále funkce kočičích postav v příběhu, a sice většina koček zastává roli symbolizující dítě, které buď potřebuje ochránit (*Kafka na pobřeží*), nebo zcela chybí a kočka ho zastupuje (*Kočičí host* a *Kočka na cestách*). Díla *Kafka na pobřeží* a *Kočičí host* svým kočičím postavám rovněž přisuzují jakousi záhadnost a magičnost. Ve funkci kočky jsou si nejvíce podobná díla *Kočičí host*²²⁴ a *Kočka na cestách* a ve výstavbě kočičí postavy poté díla *Kafka na pobřeží* a *Kočka na cestách*.

Odlišnosti v pojetí kočičích postav jsou patrné ve způsobu užití antropomorfizace. V díle *Kafka na pobřeží* je nejdůležitější prvek antropomorfizace schopnost koček mluvit, avšak k tomu je zapotřebí lidského nebo magického prostředníka, a v knize *Kočičí host* jsou kočky polidšťovány popisem vypravěče a jeho ženy. Kočky těchto dvou děl tedy k antropomorfizaci potřebují lidskou postavu. *Kočka na cestách* pracuje s kocourem jako s přímým vypravěčem, žádného „polidšťujícího“ prostředníka tak nemá. Odlišná je i práce s existencí kočičí řeči – její rozpětí se pohybuje od universální řeči všech bytostí

²²⁴ Vztaženo k osobnímu životu autorů a jejich celkové tvorbě se kniha *Kočičí host* ve funkci koček podobá některým jiným dílům Murakamiho, než je zde zvolený román *Kafka na pobřeží* (například kniha *Kronika ptáčka na klíček*), a to kvůli funkci koček jako mazlíčků bezdětných manželských párů.

(*Kafka na pobřeží*), přes zvířecí řeč (*Kočka na cestách*), až po kočičí řeč imaginární (*Kočí host*).

Lze říci, že v pojetí koček je dílo *Kočí host* oproti ostatním dvěma rozdílné. To, co kočky ozvláštňuje, nejsou lidské rysy, řeč nebo „kočičí moudra“, ale povaha celkového vyprávění. V ostatních dvou vybraných dílech nabývají kočky téměř fantazijní, magické podoby, ale tato kniha je napsána dle Hiraideho skutečného příběhu a žádná z vystupujících koček není smyšlená.²²⁵

V této práci jsem se soustředila na srovnání celkového pojetí kočičích postav, avšak i samotné kočičí postavy mají obdobné charakteristické rysy, jako například barva srsti nebo vlastnosti, které by se rovněž mohly porovnat. Pokud by byla porovnávána díla jako celek, bylo by také možné určit několik společných motivů, která díla prostupují, a několik podobných lidských postav. V tomto ohledu jsou si například podobná díla *Kočí host* a *Kočka na cestách*, jejichž příběhy jsou o ztrátě někoho blízkého (motiv ztráty), ať už se jedná o kočku nebo naopak o člověka – vypravěčovi zemře kočka Čibi a kocourovi Nanovi zemře Satoru.²²⁶ Satoru a vypravěč by mohli být považováni za podobné lidské postavy, neboť oběma do života vstoupila osudová kočka (nebo kocour), která s sebou přinesla mnoho změn, a především jejich život zlepšila.

Závěrem tedy lze konstatovat, že pojetí koček ve vybraných dílech je podobné více, než bylo očekáváno. Tyto podobnosti jsou pravděpodobně způsobeny osobním vztahem autorů ke kočkám, který je i jejich důvodem zapojení koček do příběhu díla. Každý ze zvolených autorů užívá antropomorfizace s jiným cílem, nicméně všichni tři se vžívají do života zvířat, která mají v oblibě, a snaží se na svět nazírat jejich očima, čímž do díla vkládají i své vlastní pocity.

²²⁵ Arikawa ve svém díle sice užívá svého vlastního kocoura jako předlohu pro kocoura Nanu, který je jinak ale celý smyšlený.

²²⁶ Smrt obecně je motivem propojujícím všechna tři díla, a to jak u lidských postav (Nakaty a teoreticky i postava démona; starého pana domácího; Satorua), ale i přímo koček – Kawamury, Čibi, Momo a Nany.

Summary

This thesis examines the concept of a cat as a character in selected works of contemporary Japanese literature, namely *Kafka on the Shore* (Haruki Murakami), *The Guest Cat* (Takashi Hiraide) and *The Travelling Cat Chronicles* (Hiro Arikawa). The main aim of this work is to ascertain, if the concept of cat character is in some points similar or mostly different, even though the chosen works differ in theme. Selected works are compared on the basis of analysis of their cat characters focused on how the authors approach the cat concept, which means how they create the cat character, which traits, attributes or features they ascribe to them and what type of function in narration the authors assign to them.

Key words: Japanese literature, Haruki Murakami, Takashi Hiraide, Hiro Arikawa, cats, cat characters

Bibliografie

Primární:

ARIKAWA Hiro. *Kočka na cestách*. Přeložila Anna CIMA. Praha: Dobrovský, 2020. ISBN: 978-80-7642-033-5.

HIRAIDE Takaši. *Kočičí host*. Přeložila Anna KŘIVÁNKOVÁ. Brno: Host, 2016. ISBN: 798-80-7491-778-3.

MURAKAMI Haruki. *Kafka na pobřeží*. 3. vyd. Přeložil Tomáš JURKOVÍČ. Praha: Odeon, 2017. 560 s. ISBN: 978-80-207-1790-0.

Sekundární:

ABBASOVÁ, Veronika. Arikawa, Hiro – Kočka na cestách. In: *iLiteratura* [online]. Sdružení pro iliteraturu, 2020. [cit. 9.4.2022]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/Clanek/42917/arikawa-hiro-kocka-na-cestach>.

ABBOTT, H. Porter. *The Cambridge Introduction to Narrative*. 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 294 s. ISBN 978-0-521-71515-7.

AMBORS, Barbara. *Bones of contention: animals and religion in contemporary Japan*. USA: University of Hawai'i Press, 2012. ISBN 978-0-8248-3674-0.

ANESAKI Masaharu. Japanese. In: FERGUSON, John Calvin, Masaharu ANESAKI. *The Mythology of all races Volume VIII: Chinese, Japanese*. Norwood: Plimpton press, 1928.

ANDERSON, Mark M. A Poet at War With His Language. In: *The New York Times*. [online]. The New York Times Company, 2000. [cit. 27.2.2022]. Dostupné z: <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/00/12/31/reviews/001231.31anderst.html>.

Arikawa Hiro no osusume šósecu rankingu 25 sen. Renai šósecu no meišu ni joru ninki sakuhin wo gošókai [Výběr a hodnocení 25 doporučených románů Hiro Arikawy. Představení populárních děl mistra milostných románů]. In: *Sakidori* [online]. SAKIDORI, 2022. [cit. 8.4.2022]. Dostupné z: <https://sakidori.co/article/1118817>.

ASAJO Takii. Sakka no dokušodó dai 68 kai: Arikawa Hiro san [Spisovatel a cesta četby 68. část: paní Hiro Arikawa]. In: *WEB hon no zaši* [online]. Tókjó: Hakuhodo, 2007. [cit. 5.4.2022]. Dostupné z: <https://www.webdoku.jp/reisai/sakka/michi68.html>.

BAL, Mieke. *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative*. Přeložila: Christine van BOHEEMEN. 4. vyd. University of Toronto Press, 2017. 205 s. ISBN 978-1-4426-28342.

BARTHELL, William. Nabeshima Disturbance. In: *Sengoku Jidai* [online]. Barthell, 2020–21 © [cit.19.4.2022]. Dostupné z: <https://sengokujidai.org/incidents-and-events/terms/nabeshima-disturbance%E3%80%8C%E9%8D%8B%E5%B3%B6%E9%A8%92%E5%8B%95%E3%80%8D/>.

BARTHES, Roland, Lionel DUISIT. An Introduction to the Structural Analysis of Narrative. *New Literary History*, 6 (2), 1975, s. 237–272. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/468419>.

Bésubóru no šigaku [Poetika baseballu]. In: *Kodansha Book Club* [online]. Kodansha Ltd., 2022. [cit. 8.3.2022]. Dostupné z: <https://bookclub.kodansha.co.jp/buy?item=0000211522>.

BUTLER John. “The Travelling Cat Chronicles” by Hiro Arikawa. In: *Asian Review of Books* [online]. Asian Review of Books, 2019. [cit. 8.4.2022] Dostupné z: <https://asianreviewofbooks.com/content/the-travelling-cat-chronicles-by-hiro-arikawa/>.

CLEMENTS, Jonathan. Arikawa Hiro. In: *The Encyclopedia of Science Fiction* [online]. Eds. John Clute, David Langford, Peter Nicholls and Graham Sleight. London: Gollancz, 2021. [cit. 9.4.2022]. Dostupné z: https://sf-encyclopedia.com/entry/arikawa_hiro.

DAEMMRICH, Horst S. Themes and Motifs in Literature: Approaches: Trends: Definition. *The German Quarterly*, 1985, 58(4), s. 566–575. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/406945>.

DAVISSON, Zack. Japan’s Love-Hate Relationship With Cats. In: *Smithsonian Magazine*, 2020. [cit. 20.4.2022]. Dostupné z: <https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/japans-love-hate-relationship-with-cats-180975764/>.

DJAKARIA, Jovita. D., Liem Satya LIMANTA. Haruki Murakami’s Deconstructive Reading of the Myth of Johnnie Walker and Colonel Sanders in *Kafka on the Shore*. *K@ta*, 2012, 14 (2), s. 93–101. ISSN 2302-6294 Dostupné z:

<https://media.neliti.com/media/publications/147339-EN-haruki-murakamis-deconstructive-reading.pdf>.

DORSON, Richard M. Folklore Research in Japan. *The Journal of American Folklore*, 1961, 74 (294), s. 401–412. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/538263>.

FOŘT, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008. 111 s. ISBN 978-80-85778-61-8.

Furikake-gohan. *Dokušo šošinša ni mo OSUSUME! Arikawa Hiro no džieitai sanbusaku, „Šio no mači, Sora no naka, Umi no soko“ ... [DOPORUČENÍ pro začínající čtenáře. Trilogie autorky Hiro Arikawy o jednotkách džieitai „Šio no mači, Sora no naka, Umi no soko“ ...]*. [online]. furikake-gohan, 2018. [cit. 5.4.2022] Dostupné z: <https://www.furikake-gohan.com/entry/2018/09/16/001718>.

HEYWARD, Will. Takashi Hiraide. *BOMB Magazine* [online] BOMB Magazine, 2014. [cit. 27.2.2022]. Dostupné z: <https://bombmagazine.org/articles/takashi-hiraide/>.

HRABÁK, Josef. *Řeč písemnictví*. Praha: Horizont, 1986. 261 s. ISBN 40-068-86.

JANNIDIS, Fotis. Character. In: HÜHN, Peter, MEISTER, John Christoph, PIER, John, SCHMIND, Wolf (eds.). *Handbook of Narratology* [online]. 2. vyd. Berlin/Boston: De Gruyter, 2014, 30–45. e-ISBN 9783110382075.

JOŠIDA Daisuke. Arikawa Hiro san „Imédžin?“ [Dílo „Imédžin?“ autorky Hiro Arikawy]. In: *Šósecumaru* [online]. Shogakukan Inc., 2020. [cit. 8.4.2022]. Dostupné z: https://shosetsu-maru.com/interviews/authors/storybox_interview/81.

KOŠIKAWA Zendži. Murakami Haruki to „neko“ no metafá – „Dokugaku bunšódžucu“ jori [Haruki Murakami a metafory o „kočce“ – z „Umění eseje samoučením“]. In: *Nihon džicugjó šuppanša* [online]. NIPPON JITSUGYO PUBLISHING, 2020. [cit. 13.4.2022]. Dostupné z: <https://www.njg.co.jp/post-33329/>.

KŘIVÁNKOVÁ, Anna. Sbohem zahradě (Doslov). In: HIRAIDE, Takaši. *Kočičí host*. Přeložila Anna KŘIVÁNKOVÁ. Brno: Host, 2016, s. 151–155. ISBN: 798-80-7491-778.

KŘIVÁNKOVÁ, Anna. Trochu jiná knihovna (Doslov). In: MURAKAMI, Haruki. *Kafka na pobřeží*. 3. vyd. Přeložil Tomáš JURKOVÍČ. Praha: Odeon, 2017, 551–556. ISBN: 978-80-207-1790-0.

KUPCOVÁ, Helena a Vladimír KŘIVÁNEK. *Malý slovník literárních pojmů a autorů: texty k literární výchově pro 6.-9. ročník ZŠ a nižší třídy gymnázií*. Praha: Scientia, 1994, s. 38. ISBN 80-85827-15-8.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Jinočany: H & H, 2002, 355 s. ISBN 8073190206.

LOFGREN, Erik R. The Guest Cat by Hiraide Takashi. *World Literature Today*. 2015, 89(2), 59–60. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/10.7588/worllitetoda.89.2.0059>.

Óe Kenzaburó ga kataru Hiraide Takaši [Kenzaburó Óe vypráví o Takašim Hiraidem]. *takashihiraide* [online]. 2019. [cit. 2.3.2022]. Dostupné z: <https://takashihiraide.com/20050918/>.

Questions for Murakami about Kafka on the Shore. *Haruki Murakami* [online]. Penguin Random House, 2013. [cit. 19.11.2021]. Dostupné z: https://www.harukimurakami.com/q_and_a/questions-for-haruki-murakami-about-kafka-on-the-shore.

RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Přeložila Vanda PICKETTOVÁ. 1. vyd. Brno: Host, 2001. ISBN 807294004X.

Sei Šónagon. Důvěrné sešity. Přeložil NOVÁK, Miroslav. In: *Zápisky z volných chvíl*. Přeložili NOVÁK, Miroslav a Petr GEISLER. Praha: Odeon, 1984. 331 s.

SELLAND, Eric. The Modernist Tradition in Japan: Some Introductory Comments. *Chicago Review*. 1993, 39(3/4), 196–202. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/25305746>.

Suezielily. Murakami Haruki „Čódžu neko no himicu“ [Haruki Murakami – „Tajemství dlouho-žijící kočky“]. In: *Suezielily Exblog* [online]. 2014. [cit. 15.4.2022]. Dostupné z: <https://suzielily.exblog.jp/22281435/>.

SVOBODA, Jiří. *Úvod do studia literární vědy*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1985. 151 s.

TOMAŠEVSKIJ, Boris Viktorovič. *Teorie literatury*. Přeložili Karel ŠTINDL, Renáta ŠTINDLOVÁ. Praha: Lidové nakladatelství, 1970, 157 s.

VASILE, Adelina. Cat imagery in Haruki Murakami's fiction. *Analele Universitatii Crestine Dimitrie Cantemir, Seria Stiintele Limbii, Literaturii si Didactica predarii*. 2012/1, 159–174. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=61893>.

VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984, 465 s.

WARD, Peter Joseph. *Animals in the Fiction of John Irving and Haruki Murakami*. Canterbury: University of Canterbury, 2012. Diplomová práce. School of Humanities and Creative Arts. Department of English. Dostupné z:
<https://ir.canterbury.ac.nz/handle/10092/7544>.

WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. *Slovník japonské literatury*. Praha: Libri, 2008, 335 s. ISBN: 978-80-7277-373-2.